आजचे पंचांग

दिनांक : ९ सप्टेंबर २०२६ वार : बुधवार माह (अमावस्यांत) : श्रावण माह (पूर्णिमांत) : भाद्रपद ऋतु : शरद आयन : दक्षिणायन पक्ष : कृष्ण पक्ष तिथी : त्रयोदशी तिथी (दुपारी १२:३० पर्यंत) त्यानंतर चतुर्दशी तिथी नक्षत्र : आश्लेषा नक्षत्र (दुपारी ०३:१३ पर्यंत) त्यानंतर मघा नक्षत्र योग : शिवा योग (रात्री ०९:५१ पर्यंत) त्यानंतर सिद्ध योग करण : वाणीजा करण (दुपारी १२:३० पर्यंत) त्यानंतर विस्ती भद्रा करण

दैनिक राज्य लोकतंत्र

नवी दिशा... नवे विचार...

अजंठानगर येथे तरुणाला बेदम मारहाण

पुणे : चिंचवड येथील अजंठानगर परिसरामध्ये ६ सप्टेंबर रोजी रात्री साडेनऊच्या सुमारास दोघांनी मिळून एका २६ वर्षीय तरुणाला शिवीगाळ करत लाकडी दांडक्याने जबर मारहाण केली. या प्रकरणी सागर भारत गायकवाड (वय २६, रा. अजंठानगर, चिंचवड) यांनी निगडी पोलीस ठाण्यात तक्रार दिली आहे. त्यानुसार सुनिल सुदाम करे (वय ३२, रा. मोरे वस्ती, चिखली) आणि अक्षय गायकवाड (वय ३२, रा. भोसरी) यांच्याविरुद्ध गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे.

आरएनआय : MAHMAR/2021/85884 | बुधवार, दि. ९ सप्टेंबर २०२६ | वर्ष - १ | अंक - ३४२ | पाने - ४ | पुणे/पिंपरी-चिंचवड

सारांश वृत्त

चित्रपट पुरस्कार गुजरातला; आता दिल्लीची राजधानीही गुजरातला हलवणार का?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पुणे । प्रतिनिधी

राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कारांचा ७२ वर्षांचा इतिहास पाहता यंदाचा सोहळा दिल्लीबाहेर आयोजित होणे हा निश्चितच मोठा बदल आहे. १९५४ मध्ये सुरू झालेल्या या पुरस्कार सोहळ्याची परंपरा दीर्घकाळ दिल्लीशी जोडलेली होती. यंदा मात्र २२ सप्टेंबर रोजी गुजरातमधील एकता नगर येथे स्टॅच्यू ऑफ युनिटीसमोर राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या उपस्थितीत पुरस्कार प्रदान केले जाणार आहेत.

सरकारने या निर्णयामागे 'एक भारत, श्रेष्ठ भारत', प्रादेशिक विविधतेचा सन्मान आणि राष्ट्रीय कार्यक्रम दिल्लीपुरते मर्यादित न ठेवण्याचा उद्देश असल्याचे स्पष्ट केले आहे. त्यामुळे केवळ कार्यक्रम गुजरातमध्ये होत आहे म्हणून भारताची राजधानी गुजरातला हलवली जाणार, असा निष्कर्ष काढणे वस्तुनिष्ठ ठरणार नाही.

भारताची राजधानी नवी दिल्ली आहे आणि तिचे स्थान बदलणे हा एखादा प्रशासकीय आदेश काढून करता येणारा साधा निर्णय नाही. राजधानी बदलण्यासाठी व्यापक घटनात्मक, कायदेशीर, प्रशासकीय, आर्थिक आणि पायाभूत प्रक्रियेची आवश्यकता असेल. केंद्र सरकारची मंत्रालये, संसद, सर्वोच्च न्यायालय, राष्ट्रपती भवन, राजनैतिक मिशन्स आणि असंख्य राष्ट्रीय संस्था दिल्लीशी जोडलेल्या आहेत. त्यामुळे राजधानी बदलण्याचा निर्णय म्हणजे संपूर्ण राष्ट्रीय प्रशासकीय रचनेत मोठा बदल करणे होय. मात्र या घटनेतून वेगळा आणि अधिक महत्त्वाचा मुद्दा समोर येतो. राष्ट्रीय कार्यक्रम दिल्लीबाहेर नेण्याचा निर्णय जर खरोखर विकेंद्रीकरणाच्या व्यापक धोरणाचा भाग असेल, तर त्याचा लाभ केवळ एका राज्याला नव्हे, तर महाराष्ट्र, तमिळनाडू, केरळ, कर्नाटक, पश्चिम बंगाल, आसाम, ओडिशा, उत्तर प्रदेश अशा सर्व राज्यांना समान पद्धतीने मिळायला हवा.

विधवेच्या पेन्शनवर प्रशासनाचा डल्ला! मृत्यूच्या दिवसापासून हक्क, विलंबाला सरकार जबाबदार

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
नवी दिल्ली : प्रतिनिधी

पतीच्या मृत्यूनंतर कुटुंबाचा आधार हरवलेल्या विधवेला कौटुंबिक निवृत्ती वेतनासाठी सरकारी कार्यालयांच्या उंबरठ्यावर वर्षानुवर्षे हेलपाटे मारायला लावणे ही केवळ प्रशासकीय दिरंगाई नसून तिच्या वैधानिक हक्काची पायमल्ली आहे, अशा कठोर शब्दांत सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचा आशय स्पष्ट झाला आहे. माया बॅनर्जी विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया व इतर या प्रकरणात न्यायालयाने स्पष्ट केले की, पात्र विधवेचा कौटुंबिक निवृत्ती वेतनाचा हक्क तिच्या पतीच्या मृत्यूच्या तारखेपासूनच निर्माण होतो. केवळ तिने न्यायालय अथवा न्यायाधिकरणाचे दार उशिरा ठोठावले म्हणून हा हक्क नंतरच्या तारखेपासून लागू करता येणार नाही.

सरकारी यंत्रणेला हा निर्णय चपराक देणारा आहे. कारण एखादा कर्मचारी अथवा पेन्शनधारक मृत्युमुखी पडल्यानंतर त्याच्या कुटुंबाला नियम, कागदपत्रे आणि कार्यालयीन प्रक्रियेच्या नावाखाली फिरवत ठेवायचे आणि नंतर न्यायालयात गेल्याच्या तारखेपासूनच लाभ देण्याची भूमिका घ्यायची, ही पद्धत न्यायालयाने मान्य केलेली नाही.

सर्वोच्च न्यायालयाने अधोरेखित केलेले मूलभूत तत्त्व म्हणजे कौटुंबिक निवृत्ती वेतनाचा हक्क हा मृत्यूनंतर निर्माण होणारा निहित अधिकार आहे. प्रशासनाच्या निष्क्रियतेमुळे किंवा सरकारी यंत्रणेतील विलंबामुळे त्या हक्काची सुरुवात पुढे ढकलता येणार नाही. अर्थात, संबंधित व्यक्तीने अधिकाऱ्यांना माहिती देण्यात जाणीवपूर्वक चूक केली असेल किंवा फसवणूक केली असेल, तर परिस्थिती वेगळी असू शकते. मात्र अर्जदाराची कोणतीही चूक नसताना सरकारी कार्यालयाने फाइल दडपून ठेवली, निर्णय घेण्यास टाळाटाळ केली किंवा वर्षानुवर्षे प्रक्रिया लांबवली, तर त्याची किंमत विधवेला मोजायला लावता येणार नाही. प्रशासनाच्या दिरंगाईचा फटका हक्कदाराच्या पोटावर मारण्याचा अधिकार सरकारला नाही. विशेष म्हणजे, संबंधित विधवा किंवा कर्मचारी न्यायालय अथवा केंद्रीय प्रशासकीय न्यायाधिकरणाकडे कोणत्या तारखेला गेला, हा मुद्दा पेन्शनच्या मूळ हक्काला मर्यादा घालण्यासाठी वापरता येणार नाही. कायद्याचा हक्क हा सरकारी कार्यालयातील फाइलच्या गतीवर अवलंबून नसतो, हा संदेश या निर्णयातून स्पष्टपणे मिळतो. सरकारी कर्मचाऱ्यांच्या कुटुंबीयांना सामाजिक सुरक्षेच्या नावाखाली दिले जाणारे कौटुंबिक निवृत्ती वेतन हे कोणतेही उपकार नाहीत. तो नियमांनुसार मिळणारा हक्क आहे. त्यामुळे कागदोपत्री कारभाराच्या नावाखाली हक्कदारांना वर्षानुवर्षे प्रतीक्षा करायला लावणाऱ्या यंत्रणेला आता जबाबदार धरण्याची गरज आहे. विधवेच्या अश्रूंवर सरकारी फाइलची धूळ साचू नये; तिचा हक्क पतीच्या मृत्यूच्या दिवसापासूनच आहे, हे सर्वोच्च न्यायालयाने ठणकावून सांगितले आहे. आता प्रशासनाने हा धडा किती गांभीर्याने घेतला, हे पाहणे महत्त्वाचे ठरणार आहे.

चित्रपट पुरस्कार गुजरातला; आता दिल्लीची राजधानीही गुजरातला हलवणार का?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मुंबई : प्रतिनिधी

राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कारांचा ७२ वर्षांचा इतिहास पाहता यंदाचा सोहळा दिल्लीबाहेर आयोजित होणे हा निश्चितच मोठा बदल आहे. १९५४ मध्ये सुरू झालेल्या या पुरस्कार सोहळ्याची परंपरा दीर्घकाळ दिल्लीशी जोडलेली होती. यंदा मात्र २२ सप्टेंबर रोजी गुजरातमधील एकता नगर येथे स्टॅच्यू ऑफ युनिटीसमोर राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या उपस्थितीत पुरस्कार प्रदान केले जाणार आहेत.

सरकारने या निर्णयामागे 'एक भारत, श्रेष्ठ भारत', प्रादेशिक विविधतेचा सन्मान आणि राष्ट्रीय कार्यक्रम दिल्लीपुरते मर्यादित न ठेवण्याचा उद्देश असल्याचे स्पष्ट केले आहे. त्यामुळे केवळ कार्यक्रम गुजरातमध्ये होत आहे म्हणून भारताची राजधानी गुजरातला हलवली जाणार, असा निष्कर्ष काढणे वस्तुनिष्ठ ठरणार नाही.

भारताची राजधानी नवी दिल्ली आहे आणि तिचे स्थान बदलणे हा एखादा प्रशासकीय आदेश काढून करता येणारा साधा निर्णय नाही. राजधानी बदलण्यासाठी व्यापक घटनात्मक, कायदेशीर, प्रशासकीय, आर्थिक आणि पायाभूत प्रक्रियेची आवश्यकता असेल. केंद्र सरकारची मंत्रालये, संसद, सर्वोच्च न्यायालय, राष्ट्रपती भवन, राजनैतिक मिशन्स आणि असंख्य राष्ट्रीय संस्था दिल्लीशी जोडलेल्या आहेत. त्यामुळे राजधानी बदलण्याचा निर्णय म्हणजे संपूर्ण राष्ट्रीय प्रशासकीय रचनेत मोठा बदल करणे होय.

मात्र या घटनेतून वेगळा आणि अधिक महत्त्वाचा मुद्दा समोर येतो. राष्ट्रीय कार्यक्रम दिल्लीबाहेर नेण्याचा निर्णय जर खरोखर विकेंद्रीकरणाच्या व्यापक धोरणाचा भाग असेल, तर त्याचा लाभ केवळ एका राज्याला नव्हे, तर महाराष्ट्र, तमिळनाडू, केरळ, कर्नाटक, पश्चिम बंगाल, आसाम, ओडिशा, उत्तर प्रदेश अशा सर्व राज्यांना समान पद्धतीने मिळायला हवा.

राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कार गुजरातमध्ये होणे ही राजधानी बदलण्याची सुरुवात नाही; मात्र राष्ट्रीयत्वाची व्याप्ती दिल्लीच्या बाहेर नेण्याचा प्रयोग नक्कीच आहे. या प्रयोगाचे खरे यश तेव्हा सिद्ध होईल, जेव्हा भारतातील विविध प्रदेशांना राष्ट्रीय सांस्कृतिक आणि प्रशासकीय व्यासपीठावर समान स्थान मिळेल.

मंत्रिमंडळाचे निर्णय झाले; आता अंमलबजावणी कधी?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मुंबई । प्रतिनिधी

राज्य मंत्रिमंडळाच्या बैठकीत अनेक महत्त्वपूर्ण निर्णय घेण्यात आले. गुणवंत खेळाडूंना शासकीय, निमशासकीय आणि इतर क्षेत्रांतील नोकऱ्यांमध्ये ५ टक्के आरक्षण देण्यासाठी सुधारित धोरणाला मंजुरी मिळाली. सार्वजनिक आरोग्य व्यवस्था सक्षम करण्यासाठी २०२६ ते २०३१ या कालावधीत 'प्रगती' प्रकल्प राबवण्याचा निर्णय झाला. माढा येथे जिल्हा व अतिरिक्त सत्र न्यायालय स्थापन करण्यासही मंजुरी देण्यात आली.

निर्णय निश्चितच महत्त्वाचे आहेत. पण आता खरा प्रश्न आहेयांची अंमलबजावणी नेमकी कधीपासून होणार?

सरकारी निर्णयांच्या बाबतीत घोषणा आणि प्रत्यक्ष अंमलबजावणी यांच्यातील अंतर हा महाराष्ट्रासाठी नवा विषय नाही. धोरण मंजूर होते, शासन निर्णय निघतो, निधीची तरतूद होते; मात्र प्रत्यक्ष लाभार्थ्यांपर्यंत योजना पोहोचेपर्यंत अनेक महिने किंवा वर्षे निघून जातात. त्यामुळे या निर्णयांचेही तसेच होणार नाही ना, ही चिंता स्वाभाविक आहे.

विशेषतः खेळाडू आरक्षणाचा मुद्दा संवेदनशील आहे. सुधारित धोरणाला मंजुरी मिळाली असली तरी भरती प्रक्रिया, पात्रता, प्रमाणपत्रांची पडताळणी आणि रिक्त पदांवर नियुक्ती याबाबत स्पष्ट वेळापत्रक काय आहे? हे सरकारने सांगणे गरजेचे आहे.

'प्रगती' प्रकल्पासाठी आशियाई विकास बँकेकडून कर्ज घेण्यास मंजुरी मिळाली आहे. पण कर्ज मंजूर होणे आणि रुग्णालये, आरोग्य केंद्रे व तंत्रज्ञान प्रत्यक्ष सुधारणे यात मोठा फरक आहे.

माढा न्यायालयासाठी पदे आणि खर्चाला मंजुरी मिळाली. आता न्यायालय सुरू होण्याची तारीख जाहीर होणार का?

कारण जनतेला मंत्रिमंडळाच्या बैठकीतील निर्णयांची यादी नको आहे; त्या निर्णयांचा प्रत्यक्ष फायदा कधी मिळणार, याचे उत्तर हवे आहे.

छोट्या विक्रेत्यांना न्यायासाठी दशके लढावे लागतात; मग प्रशासन नेमके कुणासाठी?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
दिल्ली । प्रतिनिधी

दिल्ली उच्च न्यायालयाची रेल्वेवर तीव्र नाराजी; अल्प वेतन घेणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या हक्कांचे संरक्षण न्यायालयाने करावे लागणे हीच व्यवस्थेची शोकांतिका

रेल्वे ही देशातील सर्वसामान्यांची जीवनवाहिनी मानली जाते. लाखो प्रवासी रोज रेल्वेने प्रवास करतात आणि या व्यवस्थेला चालना देण्यात छोट्या विक्रेत्यांपासून कमिशन व्हेंडर्स आणि बेअरर्सपर्यंत असंख्य कामगारांचे योगदान असते. मात्र याच छोट्या उत्पन्नावर जगणाऱ्या कामगारांना आपल्या रोजगाराचा कायदेशीर हक्क मिळवण्यासाठी दशकानुदशके न्यायालयीन लढाई लढावी लागत असेल, तर प्रश्न केवळ एका प्रकरणाचा राहत नाहीतो रेल्वे प्रशासनाच्या संवेदनशीलतेचा बनतो.

दिल्ली उच्च न्यायालयाने याच मुद्द्यावर भारतीय रेल्वेवर तीव्र नाराजी व्यक्त केली. न्यायमूर्ती सी. हरी शंकर आणि न्यायमूर्ती ओम प्रकाश शुक्ला यांच्या खंडपीठाने निरीक्षण नोंदवताना सांगितले की, अत्यल्प वेतन घेणाऱ्या कमिशन व्हेंडर्स आणि बेअरर्सना त्यांच्या रोजगाराच्या हक्कांसाठी अनेक दशके न्यायालयात लढावे लागणे ही गंभीर बाब आहे. न्यायालयांनी समाजातील दुर्बल घटकांच्या हिताचे संरक्षण केले पाहिजे, असेही खंडपीठाने अधोरेखित केले. इथे सर्वात मोठा प्रश्न रेल्वे मंत्रालयाच्या कार्यपद्धतीवर उपस्थित होतो. ज्यांचे उत्पन्न अत्यल्प आहे, ज्यांच्याकडे महागडे वकील करण्याची क्षमता नाही आणि ज्यांचे संपूर्ण कुटुंब त्यांच्या रोजगारावर अवलंबून आहे, त्यांनाच जर वर्षानुवर्षे न्यायालयाच्या पायऱ्या चढाव्या लागत असतील, तर कल्याणकारी प्रशासनाची भूमिका कुठे जाते? न्यायालयाने अखेर त्यांच्या नियमितीकरणाच्या हक्काला मान्यता दिली आहे. पण न्यायालयीन विजय मिळणे आणि वेळेवर न्याय मिळणे या दोन वेगळ्या गोष्टी आहेत. एखाद्या कामगाराला त्याचा हक्क मिळण्यासाठी ५, १० किंवा त्याहून अधिक वर्षे संघर्ष करावा लागला, तर त्या काळात त्याचे वय, आर्थिक परिस्थिती आणि कुटुंबाची जबाबदारी बदलत जाते.

एका समाजाचा हिस्सा काढून दुसऱ्याला देणार नाही; फडणवीसांची भूमिका बदलली की शब्द बदलले?

मराठा आरक्षणाच्या आंदोलनाच्या ११व्या दिवशी सरकारचा 'संविधानाचा चौकट' आणि 'संवाद'चा सूर; मग इतके दिवस नेमके काय सुरू होते?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मुंबई : प्रतिनिधी

मराठा आरक्षणाच्या मागणीसाठी मनोज जरांगे पाटील यांचे उपोषण ११व्या दिवशी पोहोचले आणि मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांनी सरकारची भूमिका पुन्हा स्पष्ट केली. संविधानाच्या चौकटीत जे शक्य आहे ते मराठा समाजाला देऊ; मात्र एका समाजाच्या वाट्यातील हिस्सा काढून दुसऱ्या समाजाला देणार नाही, असे फडणवीस यांनी सांगितले. या वक्तव्याचे स्वागत संवादाची भूमिका म्हणून करता येईल; पण त्याचवेळी एक अस्वस्थ करणारा प्रश्नही उपस्थित होतो ही स्पष्टता आंदोलनाच्या ११व्या दिवशीच का आली?

मराठा आरक्षणाचा प्रश्न आजचा नाही. हा प्रश्न अनेक वर्षांपासून महाराष्ट्राच्या राजकारणाच्या केंद्रस्थानी आहे. न्यायालयीन मर्यादा, संविधानिक तरतुदी आणि ओबीसी आरक्षणाचे संरक्षणहे सर्व मुद्दे सरकारला आधीपासूनच ज्ञात आहेत. मग आंदोलक रस्त्यावर उतरल्याशिवाय आणि उपोषणाला अकरा दिवस उलटल्याशिवाय सरकारचा संवाद इतका ठोस का झाला नाही?

मुख्यमंत्र्यांनी सरकारने मराठा समाजासाठी अनेक निर्णय घेतल्याचा दावा केला आहे. मात्र निर्णय घेतले आणि मागणीचे समाधान झाले यात मोठा फरक आहे. सरकारी योजनांचा लाभ आणि ओबीसी प्रवर्गातून आरक्षणाची मागणी हे दोन स्वतंत्र मुद्दे आहेत.

दुसरीकडे ओबीसी समाजाकडूनही आपले घटनात्मक आरक्षण अबाधित ठेवण्याची मागणी होत आहे. त्यामुळे सरकारसमोर केवळ आंदोलन शांत करण्याचे नव्हे, तर दोन समाजांच्या अपेक्षा आणि संविधानिक मर्यादा यांच्यात समतोल साधण्याचे मोठे आव्हान आहे.

सरकारने संवादाचे दरवाजे बंद केलेले नाहीत, असे मुख्यमंत्री म्हणतात. पण लोकशाहीतील संवाद आंदोलन पेटल्यानंतर सुरू होतो की संघर्ष निर्माण होण्यापूर्वी?

मराठा समाजाला न्याय देताना ओबीसींच्या हक्कांवर गदा येणार नाही, अशी हमी देणे आवश्यक आहे. मात्र त्याहून महत्त्वाचे म्हणजे सरकारने आता घोषणांपेक्षा ठोस, कायदेशीरदृष्ट्या टिकणारा आणि पारदर्शक मार्ग जनतेसमोर ठेवणे गरजेचे आहे.

राहुल गांधींवर खटला चालणार, पण न्यायाला नऊ वर्षे का लागली?

मोदींवरील कथित वक्तव्यापासून उच्च न्यायालयाच्या निर्णयापर्यंतचा प्रदीर्घ प्रवास; न्यायव्यवस्थेच्या गतीवर पुन्हा गंभीर प्रश्नचिन्ह

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मुंबई : प्रतिनिधी

मुंबई उच्च न्यायालयाने लोकसभेतील विरोधी पक्षनेते राहुल गांधी यांची मानहानीचा खटला रद्द करण्याची याचिका फेटाळली आहे. त्यामुळे राजस्थानमधील एका सभेत पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्याविरोधात कथित मानहानीकारक वक्तव्य केल्याप्रकरणी राहुल गांधी यांना आता गिरगाव दंडाधिकारी न्यायालयातील खटल्याला सामोरे जावे लागणार आहे. मात्र या निर्णयापेक्षा अधिक गंभीर प्रश्न या संपूर्ण प्रकरणाच्या वेळापत्रकावरून उपस्थित होतो. कारण कथित वक्तव्य सप्टेंबर २०१८ मधील, दंडाधिकारी न्यायालयाने समन्स ऑगस्ट २०१९ मध्ये बजावले, राहुल गांधींना ते समन्स जुलै २०२१ मध्ये मिळाले आणि त्यानंतर उच्च न्यायालयात याचिका दाखल झाली. आता, ८ सप्टेंबर २०२६ रोजी उच्च न्यायालयाने त्या याचिकेवर निर्णय दिला आहे.

म्हणजेच एका राजकीय वक्तव्याच्या कायदेशीर परिणामावर निर्णय येण्यासाठी जवळपास आठ वर्षांचा प्रदीर्घ कालावधी गेला. आणि इथेच प्रश्न निर्माण होतोन्यायालयीन प्रक्रियेला इतका वेळ का लागतो?

लोकशाहीमध्ये न्यायव्यवस्था ही केवळ कायद्याचा अर्थ सांगणारी संस्था नसते; ती नागरिकांच्या मूलभूत अधिकारांची आणि सत्तेच्या मर्यादांची रक्षक असते. त्यामुळे एखाद्या राजकीय नेत्याविरुद्ध दाखल झालेल्या फौजदारी मानहानीच्या प्रकरणात अंतिम निकाल काही वर्षांनी नव्हे, तर शक्य तितक्या वेगाने लागणे अपेक्षित असते. कारण तोपर्यंत आरोपीवर खटल्याची तलवार लटकत राहते आणि तक्रारदारालाही न्याय मिळालेला नसतो.

या प्रकरणात उच्च न्यायालयाने स्पष्ट केले की गिरगाव दंडाधिकारी न्यायालयाने बजावलेल्या समन्समध्ये कोणतीही बेकायदेशीरता किंवा त्रुटी आढळत नाही. त्यामुळे फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम ४८२ अंतर्गत हस्तक्षेप करण्याचे कारण नाही. न्यायालयाचा हा कायदेशीर निष्कर्ष वेगळा विषय आहे. पण प्रश्न प्रक्रियेच्या वेगाचा आहे.

याच पार्श्वभूमीवर न्यायव्यवस्थेच्या स्वायत्ततेबरोबरच तिच्या कार्यक्षमतेवरही चर्चा होणे आवश्यक आहे. केंद्र सरकारच्या निर्णयांशी संबंधित प्रकरणे असोत, राज्य सरकार आणि केंद्रातील अधिकारांचे वाद असोत किंवा विरोधी पक्षातील नेत्यांविरोधातील फौजदारी प्रकरणे असोतन्यायालयीन प्रक्रियेचा वेग हा सर्वांसाठी समान असायला हवा.

विशेषतः सत्ताधारी आणि विरोधक यांच्यातील संघर्ष वाढत असताना न्यायालयीन प्रक्रियेचा प्रत्येक टप्पा सार्वजनिक विश्वासाशी जोडला जातो. एखाद्या विरोधी नेत्याविरुद्ध दाखल झालेल्या प्रकरणाचा निकाल वर्षानुवर्षे प्रलंबित राहिला, तर त्याचा राजकीय परिणाम कोणाच्या बाजूने होतो? आणि जर न्याय मिळण्यासाठी इतकी वर्षे लागत असतील, तर सामान्य नागरिकाने आपल्या प्रकरणासाठी किती वर्षे वाट पाहायची?

हेही लक्षात घेणे आवश्यक आहे की उच्च न्यायालयाने राहुल गांधींना सर्वोच्च न्यायालयात दाद मागता यावी म्हणून सहा आठवड्यांचा दिलासा दिला आहे. म्हणजे प्रकरणाचा कायदेशीर प्रवास अजून संपलेला नाही.

त्यामुळे आजचा खरा प्रश्न केवळ राहुल गांधींना मानहानीच्या खटल्याला सामोरे जावे लागणार का? हा नाही. त्यापेक्षा मोठा प्रश्न आहेन्याय मिळण्याच्या प्रक्रियेला इतका वेळ का लागतो?

कारण लोकशाहीत सत्ता बदलते, सरकारे बदलतात, नेते बदलतात; पण न्यायव्यवस्थेवरील नागरिकांचा विश्वास कायम राहणे गरजेचे असते. न्याय उशिरा मिळाला तर तो केवळ एका व्यक्तीचा प्रश्न राहत नाहीतो संपूर्ण व्यवस्थेच्या विश्वासार्हतेचा प्रश्न बनतो.

आणि म्हणूनच राहुल गांधी प्रकरणाचा पुढचा टप्पा सर्वोच्च न्यायालयात काय होतो, याइतकेच महत्त्वाचे ठरणार आहे ते म्हणजे न्यायव्यवस्थेच्या विलंबाबाबतचा मूलभूत प्रश्नन्यायाला नऊ वर्षे का लागतात?

संपादकीय

बांगलादेश, सौदी-तुर्की-पाकिस्तानच्या लष्करी आघाडीत सहभागी होण्याचा प्रयत्न

बांगलादेशातील बदलत्या राजकीय परिस्थितीचा परिणाम आता केवळ त्या देशाच्या अंतर्गत राजकारणापुरता मर्यादित राहिलेला नाही, तर त्याचे पडसाद दक्षिण आशियातील सामरिक आणि राजनैतिक समीकरणांवरही उमटताना दिसत आहेत. बांगलादेश पाकिस्तान, सौदी अरेबिया आणि तुर्की यांच्यासोबत संरक्षण किंवा लष्करी सहकार्य वाढविण्याच्या दिशेने विचार करीत असल्याच्या चर्चेने भारताच्या चिंतेत निश्चितच भर पडली आहे. भारताच्या दृष्टीने ही बाब केवळ एका शेजारी देशाच्या परराष्ट्र धोरणातील बदल म्हणून दुर्लक्षित करता येणार नाही. कारण बांगलादेशाचे भौगोलिक स्थान भारताच्या सुरक्षेच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचे आहे. भारत आणि बांगलादेश यांच्यात ऐतिहासिक, सांस्कृतिक आणि आर्थिक संबंध आहेत. दोन्ही देशांची मोठी सीमा एकमेकांना जोडते. व्यापार, वाहतूक, ऊर्जा, जलव्यवस्थापन, सुरक्षा आणि सीमावर्ती भागातील सहकार्य अशा अनेक क्षेत्रांत दोन्ही देशांचे हितसंबंध परस्परांशी जोडलेले आहेत. त्यामुळे बांगलादेशच्या परराष्ट्र धोरणात भारतविरोधी कल वाढणे ही निश्चितच चिंतेची बाब आहे. विशेषत: पाकिस्तान आणि तुर्की यांच्याशी बांगलादेशाचे वाढते संरक्षण सहकार्य भारतासाठी संवेदनशील विषय ठरू शकतो. पाकिस्तानचा भारताशी असलेला दीर्घकालीन संघर्ष सर्वश्रुत आहे. अशा परिस्थितीत पाकिस्तानसोबत बांगलादेशाने संरक्षणविषयक जवळीक वाढविल्यास दक्षिण आशियातील सामरिक समीकरण अधिक गुंतागुंतीचे होऊ शकते. तुर्कीचेही विविध आंतरराष्ट्रीय प्रश्नांवरील स्वतंत्र धोरण आणि वाढता सामरिक प्रभाव लक्षात घेता या संभाव्य समीकरणाकडे भारताला अत्यंत बारकाईने पाहावे लागेल. मात्र या परिस्थितीकडे केवळ संघर्षाच्या चष्म्यातून पाहणे योग्य ठरणार नाही. भारताने भावनिक प्रतिक्रिया देण्याऐवजी मुत्सद्देगिरी, संवाद आणि राष्ट्रीय हित यांचा समतोल साधणे आवश्यक आहे. बांगलादेशातील सरकार कोणतेही असो, तेथील जनतेशी भारताचे संबंध कायम राहिले पाहिजेत. सरकारे बदलतात; मात्र शेजारी देशांमधील संबंध दीर्घकाळ टिकणारे असतात. भारताने बांगलादेशासोबत आर्थिक आणि लोकसंपर्काचे संबंध अधिक मजबूत करण्यावर भर दिला पाहिजे. व्यापार वाढविणे, सीमावर्ती भागातील विकासाला चालना देणे, ऊर्जा सहकार्य वाढविणे, वाहतूक आणि संपर्क व्यवस्था सुधारणे तसेच शिक्षण आणि सांस्कृतिक देवाणघेवाण वाढविणे यामुळे दोन्ही देशांमधील परस्परावलंबित्व अधिक दृढ होईल. मजबूत आर्थिक संबंध हे अनेकदा राजकीय मतभेदांवर प्रभावी पूल ठरतात. त्याचबरोबर भारताने आपल्या सीमासुरक्षेबाबत कोणतीही तडजोड करता कामा नये. बेकायदेशीर घुसखोरी, तस्करी, दहशतवादी कारवायांना मदत करणारे नेटवर्क आणि सीमावर्ती भागातील अस्थिरता यावर कठोरपणे लक्ष ठेवणे आवश्यक आहे. शेजारी देशाशी मैत्रीपूर्ण संबंध ठेवणे आणि राष्ट्रीय सुरक्षेचे संरक्षण करणे या दोन्ही गोष्टी एकाच वेळी शक्य आहेत. बांगलादेशच्या परराष्ट्र धोरणातील बदल हा तेथील अंतर्गत राजकीय परिस्थितीशीही संबंधित असू शकतो. त्यामुळे प्रत्येक विधान किंवा राजनैतिक हालचालीचा अर्थ भारतविरोधी कट म्हणून लावण्यापेक्षा त्यामागील व्यापक राजकीय आणि सामरिक कारणांचा अभ्यास करणे आवश्यक आहे. भारताने परिस्थितीवर बारकाईने नजर ठेवत योग्य वेळी योग्य राजनैतिक पावले उचलली पाहिजेत. दक्षिण आशियात शांतता आणि स्थैर्य टिकविण्यासाठी भारताची भूमिका अत्यंत महत्त्वाची आहे. भारत हा या प्रदेशातील मोठी आर्थिक आणि सामरिक शक्ती असल्याने त्याच्याकडून संयमित आणि दूरदृष्टीची अपेक्षा आहे. शेजारी देशांना दूर लोटण्याऐवजी त्यांना विश्वासात घेणे, आर्थिक विकासाच्या माध्यमातून संबंध मजबूत करणे आणि सुरक्षा विषयांवर स्पष्ट भूमिका घेणे हीच दीर्घकालीन रणनीती ठरू शकते. बांगलादेश पाकिस्तान, तुर्की किंवा इतर कोणत्याही देशासोबत सहकार्य करतो म्हणून भारताने घाबरून जाण्याचे कारण नाही; परंतु त्यातून भारताच्या सुरक्षेला किंवा हितसंबंधांना धोका निर्माण होण्याची शक्यता असेल तर त्याकडे दुर्लक्षही करता येणार नाही. मैत्रीचा हात पुढे ठेवतानाच सुरक्षेची ढाल मजबूत ठेवणे, हीच भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची खरी कसोटी आहे. आजच्या बदलत्या जागतिक राजकारणात कोणताही देश कायमचा मित्र किंवा कायमचा शत्रू नसतो; राष्ट्रीय हित हेच परराष्ट्र धोरणाचे अंतिम सूत्र असते. त्यामुळे बांगलादेशाशी संबंधांमध्ये भारताने भावनिकतेपेक्षा व्यवहार्यता, संघर्षापेक्षा संवाद आणि दबावापेक्षा प्रभावी मुत्सद्देगिरीला प्राधान्य दिले पाहिजे. शेजारी देश स्थिर, शांततापूर्ण आणि भारताशी सहकार्य करणारा राहणे हेच भारताच्या दीर्घकालीन हिताचे आहे.

स्मशानभूमींच्या दुरवस्थेचा संतापजनक चेहरा; अंत्यविधीसाठीही मूलभूत सुविधा नाहीत

निगडी, किवळे, मामुर्डी, चिंचवड आणि देहूरोड स्मशानभूमींची पाहणी; माजी उपमहापौर शैलजा मोरे यांचा प्रशासनावर संताप

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पिंपरी-चिंचवड : प्रतिनिधी

मृत्यूनंतर नागरिकांना सन्मानपूर्वक अंत्यविधी करता यावा, यासाठी आवश्यक मूलभूत सुविधांची जबाबदारी महापालिका प्रशासनाची असताना शहरातील अनेक स्मशानभूमींमध्येच सुविधांचा बोजवारा उडाल्याचे समोर आले आहे. गळकी छते, अस्वच्छता, पिण्याच्या पाण्याचा अभाव, नादुरुस्त स्वच्छतागृहे, अपुरी प्रकाशव्यवस्था, सुरक्षा साधनांची कमतरता आणि कर्मचाऱ्यांची वानवा अशा समस्यांनी निगडी, किवळे, मामुर्डी, चिंचवड-केशवनगर आणि देहूरोड-शितळानगर येथील स्मशानभूमी त्रस्त आहेत.

माजी उपमहापौर शैलजा मोरे यांनी मंगळवारी शहरातील या स्मशानभूमींचा प्रत्यक्ष पाहणी दौरा करून तेथील परिस्थितीची पाहणी केली. नागरिक तसेच कर्मचाऱ्यांकडून समस्या जाणून घेत प्रशासनाच्या कारभारावर त्यांनी तीव्र नाराजी व्यक्त केली. पाहणीवेळी नगरसेवक धर्मपाल तंतरपाळे आणि नगरसेवक सुरेश भोईर उपस्थित होते.

महापालिकेच्या सर्वसाधारण सभेत स्मशानभूमींच्या दुरवस्थेचा मुद्दा उपस्थित करूनही समाधानकारक कार्यवाही न झाल्याने मोरे यांनी प्रत्यक्ष पाहणी करण्याचा निर्णय घेतला.

निगडी स्मशानभूमी : शवदाहिनीपासून कर्मचाऱ्यांच्या सुरक्षेपर्यंत समस्या

निगडी स्मशानभूमीतील विद्युत शवदाहिनीच्या छताला गळती असून सुरक्षा भिंतीचाही अभाव आहे. जनरेटरजवळ पाणी साचते, पेव्हिंग ब्लॉक नाहीत, पाईप फुटलेला आहे आणि परिसरात कचरा साचलेला आहे. अस्थी ठेवण्यासाठी कलशाची सुविधा नसल्याचेही निदर्शनास आले.

विद्युत दाहिनीतील एका ट्रॉलीवरून मृतदेह खाली पडण्याचा धोका असल्याचे सांगण्यात आले. फुटलेल्या खिडक्यांमधून पावसाचे पाणी येते. स्लॅबला गळती असून नैवेद्य ठेवण्याचा ओटाही खराब आहे. पिण्याच्या पाण्याची सुविधा आणि गार्डनमध्ये नागरिकांसाठी बसण्याची व्यवस्था अपुरी आहे.

कर्मचाऱ्यांच्या प्रश्नांकडेही प्रशासनाचे दुर्लक्ष असल्याचा आरोप करण्यात आला. २६ वर्षे काम करूनही कर्मचाऱ्यांना कायमस्वरूपी सेवा, पगारवाढ आणि ग्रॅच्युईटीचा लाभ मिळत नसल्याचे सांगण्यात आले. मास्क, खाकी गणवेश आणि आवश्यक सुरक्षा किटही उपलब्ध नसल्याने मृतदेहांवर अंत्यसंस्कार करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या सुरक्षेचा प्रश्न ऐरणीवर आला आहे.

किवळे : पाणी नाही, स्वच्छतागृह नाही; नदीकाठची असुरक्षितता

किवळे येथील नदीकाठच्या स्मशानभूमीत स्वच्छतागृह आणि चेंजिंग रूमची सुविधा नाही. पिण्याचे पाणी, प्रकाशव्यवस्था, सभामंडप, स्पीकर आणि माईकचीही कमतरता आहे. कचरा उचलण्यासाठीची गाडी वेळेवर येत नसल्याने अस्वच्छतेत भर पडत आहे.

स्मशानभूमी परिसरात मोठ्या प्रमाणात गवत वाढले असून नदीच्या बाजूला पेव्हिंग ब्लॉक नाहीत. पत्राशेड वाकलेले आहे. ज्येष्ठ नागरिकांच्या सुरक्षेसाठी नदीकाठच्या पायऱ्यांना आवश्यक ग्रील नसल्याचेही निदर्शनास आले. ड्रेनेज लाईन नदीत सोडण्यात आल्याचा आरोप करण्यात आला.

अंत्यविधीसाठी येणाऱ्या नागरिकांना पिण्याचे पाणी आणि साधे स्वच्छतागृहही उपलब्ध नसणे ही महापालिका प्रशासनासाठी लाजिरवाणी बाब आहे, अशी प्रतिक्रिया मोरे यांनी व्यक्त केली.

मामुर्डी : स्मशानभूमीतच मद्यपानाचा प्रकार

मामुर्डी स्मशानभूमीत कर्मचाऱ्यांची कमतरता असून सभामंडपाच्या छताला गळती आहे. पिण्याचे पाणी, प्रकाश आणि स्वच्छतेच्या सुविधाही अपुऱ्या आहेत. नदीकाठच्या पायऱ्यांना ज्येष्ठ नागरिकांच्या सुरक्षेसाठी ग्रील नाही.

गणेश विसर्जन घाट आणि स्मशानभूमी एकाच ठिकाणी असल्याने तेथे काही जण दारू पित बसत असल्याचे पाहणीत निदर्शनास आले. शौचालयाची दुरवस्था असून जाळण्यांची कमतरता आहे. स्मशानभूमीकडे जाणारा रस्ताही अरुंद असल्याने अंत्यविधीसाठी येणाऱ्या नागरिकांना अडचणींचा सामना करावा लागत आहे.

चिंचवड-केशवनगर : विधीनंतर नागरिक उघड्यावर

चिंचवड-केशवनगर येथील विद्युत दाहिनी परिसरात पेव्हिंग ब्लॉक बाजूला काढून ठेवण्यात आले आहेत. स्वच्छतागृह नादुरुस्त असून नागरिकांसाठी पिण्याचे पाणी आणि विसाव्यासाठी शेड उपलब्ध नाही.

पायऱ्यांना सुरक्षा ग्रील नसून परिसरात कचरा साचला आहे. पुरेशी प्रकाशव्यवस्था आणि पंखे नसल्याचेही आढळले. अंत्यविधीनंतर नागरिकांना उघड्यावर अंघोळ करावी लागत असल्याने महिला आणि पुरुषांसाठी स्वतंत्र स्नानगृहाची व्यवस्था करण्याची मागणी करण्यात आली आहे. अस्थी ठेवण्यासाठी लॉकर तसेच कर्मचाऱ्यांच्या कामकाजासाठी रजिस्टरची व्यवस्था करण्याची गरजही मोरे यांनी व्यक्त केली.

देहूरोड : ८.५० लाखांचे वीजबिल थकीत; विद्युत दाहिनी बंद

देहूरोड-शितळानगर स्मशानभूमीतील परिस्थिती अधिक गंभीर असल्याचे समोर आले. ८ लाख ५० हजार ३६० रुपयांचे वीजबिल थकीत असल्याने विद्युत दाहिनी बंद असल्याची माहिती पाहणीत समोर आली. स्मशानभूमीत कर्मचारी आणि सुरक्षा रक्षकांचीही कमतरता आहे.

मृत्यूनंतरच्या अंतिम संस्कारासाठी आवश्यक सुविधाही महापालिकेला सुरळीत ठेवता येत नसतील, तर कोट्यवधी रुपयांच्या विकासकामांचा नेमका उपयोग काय, असा सवाल यानिमित्ताने उपस्थित करण्यात आला आहे.

शहरातील स्मशानभूमींमध्ये तातडीने दुरुस्ती, स्वच्छता, पिण्याचे पाणी, प्रकाशव्यवस्था, सुरक्षा साधने आणि पुरेसे कर्मचारी उपलब्ध करून द्यावेत. नागरिकांना मृत्यूनंतरही सन्मानाने निरोप देता यावा, यासाठी महापालिका प्रशासनाने या प्रश्नाकडे तातडीने लक्ष द्यावे, अशी मागणी शैलजा मोरे यांनी केली आहे.

राजवाडेनगरमधील ४७०० चौरस फुटांचे अनधिकृत बांधकाम जमीनदोस्त

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पिंपरी-चिंचवड : प्रतिनिधी

काळेवाडीत महापालिकेची धडक कारवाई; ७५ एसआरपीएफ जवानांसह मोठा पोलीस बंदोबस्त

पिंपरी-चिंचवड, दि. ७ सप्टेंबर : काळेवाडी येथील राजवाडेनगर परिसरातील अनधिकृत बांधकामावर पिंपरी-चिंचवड महापालिका प्रशासनाने सोमवारी (दि. ७) धडक कारवाई केली. कडेकोट पोलीस बंदोबस्तात करण्यात आलेल्या या कारवाईत तब्बल ४७०० चौरस फुटांचे अनधिकृत बांधकाम जमीनदोस्त करण्यात आले.

महापालिका आयुक्त, पोलीस आयुक्त, सहआयुक्त, अपर पोलीस आयुक्त, पोलीस उपायुक्त आणि अतिरिक्त आयुक्त यांच्या मार्गदर्शनाखाली ही कारवाई करण्यात आली. कारवाईसाठी महापालिकेचे शहर अभियंता, सहशहर अभियंता, उपआयुक्त, सहाय्यक आयुक्त, 'ब', 'क', 'ड' आणि 'ग' क्षेत्रीय कार्यालयांचे क्षेत्रीय अधिकारी तसेच बांधकाम परवानगी विभागाचे कार्यकारी अभियंता यांच्यासह विविध विभागांचे अधिकारी व कर्मचारी उपस्थित होते.

१० कार्यकारी अभियंत्यांसह मोठे पथक

अनधिकृत बांधकाम हटविण्याच्या कारवाईत महापालिकेच्या अभियांत्रिकी विभागातील १० कार्यकारी अभियंता, २८ उपअभियंता, ६४ कनिष्ठ अभियंता आणि १६ स्थापत्य अभियांत्रिकी सहाय्यक (बीट निरीक्षक) सहभागी झाले. वीज वितरण कंपनीचे अधिकारी आणि कर्मचारीही कारवाईदरम्यान उपस्थित होते.

कारवाईच्या पार्श्वभूमीवर कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न निर्माण होऊ नये, यासाठी मोठा पोलीस बंदोबस्त तैनात करण्यात आला होता. सुमारे ७५ एसआरपीएफ जवानांचा फौजफाटा घटनास्थळी तैनात करण्यात आला होता.

पोकलेन, जेसीबींच्या सहाय्याने कारवाई

अनधिकृत बांधकाम हटविण्यासाठी १ पोकलेन, ५ जेसीबी आणि २५ मजुरांची मदत घेण्यात आली. खबरदारीचा उपाय म्हणून घटनास्थळी २ अग्निशमन वाहने आणि १ रुग्णवाहिका सज्ज ठेवण्यात आली होती.

दरम्यान, महापालिका प्रशासनाने शहरातील अनधिकृत बांधकामांविरोधातील कारवाई अधिक तीव्र केली असून, बांधकाम परवानगी न घेता अथवा बांधकाम नियमांचे उल्लंघन करून उभारण्यात आलेल्या बांधकामांवर यापुढेही कारवाई करण्यात येणार असल्याचे स्पष्ट केले आहे.

किवळे: गाड्यांच्या बुकिंगच्या नावाखाली २.९१ लाखांचा अपहार; सेल्स एक्झिक्युटिव्हवर गुन्हा दाखल

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पिंपरी-चिंचवड : प्रतिनिधी

किवळे येथील 'सम्राट ऑटोमोबाईल' या शोरूममध्ये सेल्स एक्झिक्युटिव्ह म्हणून कार्यरत असलेल्या कर्मचाऱ्याने ग्राहकांची आणि शोरूमची २ लाख ९१ हजार ८०० रुपयांची फसवणूक केल्याचा प्रकार उघडकीस आला आहे.

मिळालेल्या माहितीनुसार, आरोपी किशोर सुधाकर बागडे (वय ४१, रा. संगमवाडी, शिवाजीनगर, पुणे) हा डिसेंबर २०२५ ते मे २०२६ दरम्यान किवळे येथील मौजे आऊटलेटवर सेल्स एक्झिक्युटिव्ह म्हणून काम पाहत होता. या कालावधीत त्याने वाहनांच्या बुकिंगपोटी ग्राहकांकडून रोख व ऑनलाइन स्वरूपात घेतलेली २,९१,८०० रुपयांची रक्कम शोरूमच्या खात्यावर जमा न करता स्वत:च्या बँक खात्यावर स्वीकारून वैयक्तिक फायद्यासाठी वापरली. याप्रकरणी शोरूमच्या ५५ वर्षीय महिला सेल्स मॅनेजर यांनी दिलेल्या फिर्यादीवरून देहूरोड पोलीस ठाण्यात भारतीय न्याय संहिता (BNS) कलम ३१६(२), ३१६(४), ३१६(५) सह भादवि ४२० अन्वये गुन्हा दाखल करण्यात आला आहे. पुढील तपास सहाय्यक पोलीस निरीक्षक शेख व पोलीस उपनिरीक्षक जाधव करत आहेत.

पिंपरी-चिंचवडच्या पुढील ५० वर्षांचा विकास आराखडा; शाश्वत शहर उभारण्याचे आयुक्त सूर्यवंशी यांचे लक्ष्य

विधानसभा अध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांच्याकडून आयुक्त डॉ. विजय सूर्यवंशी यांच्या उद्दिष्टाचे कौतुक; मराठी पत्रकार संघातर्फे विशेष सन्मान

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पिंपरी-चिंचवड : प्रतिनिधी

पिंपरी-चिंचवडने गेल्या काही दशकांत औद्योगिक शहरापासून आधुनिक महानगरापर्यंत घेतलेली झेप उल्लेखनीय आहे. मात्र, झपाट्याने वाढणारे शहरीकरण, भविष्यातील लोकसंख्या आणि बदलत्या नागरी गरजा लक्षात घेऊन शहराचा विकास केवळ आजच्या गरजांपुरता मर्यादित न ठेवता पुढील अनेक दशकांचा विचार करून करणे आवश्यक आहे. या पार्श्वभूमीवर पिंपरी-चिंचवडच्या पुढील ५० वर्षांच्या शाश्वत विकासाचे मॉडेल उभारण्याचे आयुक्त डॉ. विजय सूर्यवंशी यांनी ठेवलेले उद्दिष्ट कौतुकास्पद आहे. त्यांच्या नेतृत्वाखाली शहर विकासाची नवी उंची गाठेल, असा विश्वास महाराष्ट्र विधानसभेचे अध्यक्ष राहुल नार्वेकर यांनी व्यक्त केला.

पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेचे आयुक्त डॉ. विजय सूर्यवंशी यांचा मराठी पत्रकार संघाच्या वतीने विशेष सन्मान करण्यात आला. पद्मश्री गिरीश प्रभुणे यांच्या वतीने आयोजित या सन्मान सोहळ्यात विधानसभा अध्यक्ष राहुल नार्वेकर प्रमुख पाहुणे म्हणून बोलत होते.

यावेळी आमदार अमित गोरखे, विरोधी पक्षनेते भाऊसाहेब भोईर, अतिरिक्त आयुक्त कुलदीप जंगम, विक्रांत बगाडे, विशेष अधिकारी किरण गायकवाड, मराठी पत्रकार संघाचे प्रदेशाध्यक्ष किरण जोशी, लोकमतचे संपादक संजय आवटे, दैनिक पुढारीचे संपादक सुनील माळी, लेट्स अप मराठीचे संपादक योगेश कुटे, सकाळ माध्यम समूहाच्या सहसंपादिका मृणालिनी नानिवडेकर यांच्यासह विविध माध्यमांचे पत्रकार आणि नागरिक उपस्थित होते.

आशियासाठी विकासाचे उदाहरण

नार्वेकर म्हणाले, "बऱ्याच वर्षांनंतर पिंपरी-चिंचवडमध्ये येण्याची संधी मिळाली. पूर्वी गावांच्या स्वरूपात असलेल्या या परिसराने गेल्या काही दशकांत अत्यंत प्रभावशाली आणि विकसित शहर म्हणून घेतलेली झेप ही केवळ महाराष्ट्रासाठीच नव्हे, तर संपूर्ण आशियासाठी प्रेरणादायी आहे."

शहरातील पायाभूत सुविधा आणि नागरी सोयी-सुविधांचा विस्तार उल्लेखनीय असून, आता या विकासाला भविष्यातील गरजांची जोड देणे आवश्यक आहे. वाढत्या शहरीकरणाचा वेग लक्षात घेऊन नियोजनबद्ध आणि शाश्वत विकास कसा साधता येईल, याचे उदाहरण पिंपरी-चिंचवडमधून निर्माण होऊ शकते, असेही त्यांनी सांगितले.

शहराचा विकास म्हणजे केवळ रस्ते, पूल, पाणीपुरवठा किंवा इमारती उभारणे नव्हे. नागरिकांचे जीवनमान उंचावणे, प्रशासन अधिक सक्षम करणे, सार्वजनिक वाहतूक सुधारणे आणि नागरिकांच्या अपेक्षांना तत्पर प्रतिसाद देणे, या सर्व बाबी विकासाच्या केंद्रस्थानी असल्या पाहिजेत, असे नार्वेकर यांनी नमूद केले.

'शहराने मला आपलेसे केले'

सन्मान स्वीकारताना आयुक्त डॉ. विजय सूर्यवंशी म्हणाले, "पिंपरी-चिंचवड शहराने मला आपल्यात सामावून घेतले आहे. शहराचा नावलौकिक अधिक उंचावत असताना त्याचा सर्वांगीण आणि शाश्वत विकास साधणे हे माझ्यासमोरील प्रमुख उद्दिष्ट आहे. आज मिळालेल्या सन्मानामुळे माझी जबाबदारी अधिक दृढ झाली आहे. शहराच्या विकासासाठी निश्चितपणे प्रयत्नांची पराकाष्ठा करेन."

शहरातील समस्या आणि नागरिकांच्या अडचणी प्रशासनापर्यंत पोहोचविण्यात पत्रकारांची भूमिका महत्त्वाची असल्याचेही त्यांनी सांगितले. प्रसारमाध्यमांनी प्रशासनाच्या कामकाजाकडे वस्तुनिष्ठपणे पाहावे, आवश्यक तेथे प्रश्न उपस्थित करावेत आणि त्रुटींवर बोट ठेवावे. पत्रकारांची टीका ही प्रशासनासाठी आत्मपरीक्षणाची संधी असते, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

"पत्रकारांनी प्रशासनाला नेहमी आरसा दाखवायला हवा आणि त्या आरशात दिसणारा चेहरा सुधारण्याचे काम प्रशासनाने केले पाहिजे," असे सांगत सूर्यवंशी यांनी प्रशासन आणि प्रसारमाध्यमांमधील सकारात्मक संवादाचे महत्त्व अधोरेखित केले.

चौकट : पुढील ५० वर्षांसाठी विकासाचा रोडमॅप

आयुक्त डॉ. सूर्यवंशी यांनी संगणकीय सादरीकरणाद्वारे पिंपरी-चिंचवडच्या दीर्घकालीन विकासाचा आराखडा मांडला. यात पुढील ५० वर्षांसाठी पाणीपुरवठ्याचे नियोजन, उंचावरील पाणीसाठे, पवना व इंद्रायणी नदीकाठ विकास, ड्रेनेज मास्टर प्लॅन, पुढील २५ वर्षांसाठी घनकचरा व्यवस्थापन, आरक्षित जागांचा विकास, सार्वजनिक वाहतूक, शहरी नाले सुधारणा, डीपी रस्ते, डेटा सेंटर धोरण आणि पार्किंग धोरण यांचा समावेश आहे.

दैनिक राज्य लोकतंत्र हे पत्र मुद्रक, प्रकाशक मालक सीमा भिमराव मस्के यांनी जगमित्र प्रिंटर्स अँण्ड सेल्स कॉर्पोरेशन सुमतीनगर, जालना रोड, बीड येथे छापून कार्यालय दैनिक राज्य लोकतंत्र, राजीव गांधी चौक, कॅनाल रोड, बीड, ता.जि. बीड, ४३११२२ (महाराष्ट्र) येथे प्रकाशित केले. **संपादक** - सीमा मस्के (मोकाशे) | **कार्यकारी संपादक** - सुभाष विलासराव चौरे या अंकात प्रकाशित झालेल्या मजकुरातील मतांशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायालयीन वाद बीड न्यायकक्षेत. EMAIL- RAJYALOKTANTRA@GMAIL.COM NO.L SB/BEED RNP-206/2024-26

स्ट्रॉबेरी लागवडीसाठी आदिवासी शेतकऱ्यांना ४ कोटी ९६ लाखांचा निधी

आंबेगाव, जुन्नर, खेड व मावळ तालुक्यांना थेट लाभ; दिलीप वळसे-पाटील यांच्या पाठपुराव्याला यश

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मंचर । प्रतिनिधी

पुणे जिल्ह्यातील आदिवासी भागातील शेतकऱ्यांना पारंपरिक शेतीला पर्याय देत आर्थिकदृष्ट्या सक्षम करण्यासाठी स्ट्रॉबेरी लागवडीला प्रोत्साहन देण्यात येणार आहे. 'दिशा कृषी उन्नतीची-२०२९' या उपक्रमांतर्गत जिल्हा नियोजन समितीच्या नावीन्यपूर्ण योजनेतून ४ कोटी ९६ लाख ८९ हजार रुपये निधीला प्रशासकीय मान्यता देण्यात आली आहे. या योजनेचा थेट लाभ आंबेगाव, जुन्नर, खेड आणि मावळ तालुक्यातील आदिवासी शेतकऱ्यांना मिळणार आहे.

या निधीसाठी माजी विधानसभा अध्यक्ष व आमदार दिलीप वळसे-पाटील यांनी राज्याच्या उपमुख्यमंत्री तथा पुणे जिल्ह्याच्या पालकमंत्री सुनेत्राताई पवार तसेच पुणे जिल्हाधिकारी यांच्याकडे सातत्याने पाठपुरावा केला होता. त्यांच्या प्रयत्नांना यश आले असून जिल्हा नियोजन समिती, पुणे यांच्यामार्फत प्रशासकीय मान्यतेचे आदेश व शुद्धीपत्रक निर्गमित करण्यात आले आहे.

अनुदानित किटसह शेततळ्यांची सुविधा

योजनेअंतर्गत आदिवासी शेतकऱ्यांना स्ट्रॉबेरी लागवडीसाठी अनुदानित प्रात्यक्षिक किट उपलब्ध करून दिले जाणार आहेत. स्ट्रॉबेरी लागवडीसाठी आवश्यक पाण्याची उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी प्लास्टिक अस्तरीकरणासह नवीन शेततळी उभारण्यात येणार आहेत. तसेच अस्तित्वातील जुन्या शेततळ्यांना प्लास्टिक अस्तरीकरण करण्याबरोबरच सुरक्षिततेच्या दृष्टीने कुंपणाची सुविधाही उपलब्ध करून दिली जाणार आहे.

सुरुवातीला ही योजना मर्यादित क्षेत्रासाठी प्रस्तावित होती. मात्र सुधारित निर्णयानुसार आता आंबेगाव, जुन्नर, खेड आणि मावळ या चारही तालुक्यांतील आदिवासी शेतकऱ्यांना त्याचा लाभ देण्यात

येणार आहे.

आंबेगावात यापूर्वी यशस्वी प्रयोग

आंबेगाव तालुक्यात आमदार दिलीप वळसे-पाटील यांच्या पुढाकाराने न्यूक्लिअस बजेटअंतर्गत यापूर्वी स्ट्रॉबेरी लागवडीचा प्रयोग करण्यात आला होता. या प्रयोगामुळे आदिवासी शेतकऱ्यांना पारंपरिक पिकांबरोबरच स्ट्रॉबेरीसारख्या नगदी पिकातून उत्पन्नाचा नवा पर्याय उपलब्ध झाला.

पुणे जिल्ह्यात फलोत्पादनाला चालना देण्यासाठी 'दिशा कृषी उन्नतीची-२०२९' हा उपक्रम राबविण्यात येत आहे. पारंपरिक शेतीच्या जोखडातून शेतकऱ्यांना बाहेर काढून अधिक उत्पन्न देणाऱ्या नगदी पिकांकडे वळविणे, तसेच सिंचनासाठी शाश्वत पाणीस्रोत निर्माण करणे, हा या योजनेचा प्रमुख उद्देश आहे.

चारही तालुक्यांतील आदिवासी शेतकऱ्यांना या योजनेचा लाभ मिळणार असल्याने स्थानिक पातळीवर समाधान व्यक्त होत आहे. स्ट्रॉबेरी लागवडीसाठी आवश्यक साहित्य, पाण्याची सुविधा आणि तांत्रिक मदत उपलब्ध झाल्यास आदिवासी शेतकऱ्यांच्या उत्पन्नात वाढ होऊन त्यांच्या आर्थिक उन्नतीला चालना मिळण्याची अपेक्षा व्यक्त केली जात आहे. आमदार दिलीप वळसे-पाटील यांच्या पाठपुराव्यामुळे निधी मंजूर झाल्याबद्दल शेतकऱ्यांनी त्यांचे तसेच उपमुख्यमंत्री सुनेत्राताई पवार आणि जिल्हा प्रशासनाचे आभार मानले आहेत.

सारांश वृत्त

अज्ञात ॲम्ब्युलन्सच्या धडकेत सायकलस्वार कामगार गंभीर जखमी

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र

पिंपरी । प्रतिनिधी

कामगाराला भरधाव आणि बेदरकारपणे चालवलेल्या एका अज्ञात ॲम्ब्युलन्सने समोरून जोरदार धडक दिली. या अपघातात सायकलस्वाराच्या उजव्या पायाला फ्रॅक्चर झाले असून ते गंभीर जखमी झाले आहेत.

ही घटना ६ सप्टेंबर रोजी पहाटे पावणेपाचच्या सुमारास जाधव सरकार चौक, स्पाइन रोड, चिखली येथे घडली. लक्ष्मण नथुजी साह (वय ५६, रा. जाधववाडी, मूळ रा. बिहार) हे पहाटे सायकलवरून टाटा मोटर कंपनीत कामावर जात होते.

ते जाधव सरकार चौकात आले असता समोरून आलेल्या अज्ञात ॲम्ब्युलन्स चालकाने वाहतुकीच्या नियमांकडे दुर्लक्ष करून त्यांच्या सायकलला जोराची धडक दिली. धडकेनंतर ॲम्ब्युलन्स चालक घटनास्थळावरून पसार झाला. याप्रकरणी चिखली पोलीस ठाण्यात अज्ञात चालकाविरुद्ध गुन्हा दाखल करण्यात आला असून पोलीस उपनिरीक्षक मासाळ अधिक तपास करत आहेत.

डिंभे-माणिकडोह बोगदा रद्द करा; शेतकरी-आदिवासी भागाच्या मागण्यांचा सुधारित मान्यतेत समावेश करा

दिलीप वळसे-पाटील यांचे मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांना पत्र; कुकडी प्रकल्पाच्या मूळ आराखड्यात बोगद्याचा समावेश नसल्याचा दावा

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मंचर : प्रतिनिधी

कुकडी प्रकल्पाच्या मूळ प्रकल्प अहवालात समावेश नसलेला डिंभे-माणिकडोह बोगदा रद्द करावा, तसेच आंबेगाव, जुन्नर आणि शिरूर तालुक्यांतील शेतकरी व आदिवासी भागातील जनतेच्या विविध प्रलंबित मागण्यांचा कुकडी प्रकल्पाच्या सुधारित प्रशासकीय मान्यतेत समावेश करावा, अशी मागणी माजी विधानसभा अध्यक्ष व माजी मंत्री दिलीप वळसे-पाटील यांनी मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस यांच्याकडे केली आहे.

यासंदर्भात वळसे-पाटील यांनी मुख्यमंत्र्यांना पत्र देत १८ जुलै २०२४ रोजी झालेल्या बैठकीचा संदर्भ दिला आहे. या बैठकीला तत्कालीन उपमुख्यमंत्री अजित पवार, जलसंपदा विभागाचे तत्कालीन प्रधान सचिव आणि कृष्णा खोरे विकास महामंडळाचे तत्कालीन कार्यकारी संचालक उपस्थित होते.

वळसे-पाटील यांनी पत्रात नमूद केले आहे की, कुकडी प्रकल्पाच्या मूळ प्रकल्प अहवालात डिंभे-माणिकडोह बोगद्याचा समावेश नसतानाही तो रद्द करण्याबाबत तसेच आंबेगाव, जुन्नर व शिरूर तालुक्यांतील विविध मागण्यांबाबत यापूर्वी सकारात्मक कार्यवाहीचे आश्वासन देण्यात आले होते. मात्र, कुकडी प्रकल्पाच्या चौथ्या सुधारित प्रशासकीय मान्यतेमध्ये या

बोगद्याचा समावेश करण्यात आल्याचे निदर्शनास येत असल्याने त्यांनी नाराजी व्यक्त केली आहे.

६५ बंधाऱ्यांचा समावेश करण्याची मागणी

आंबेगाव, जुन्नर आणि शिरूर तालुक्यांतील घोड, मीना व कुकडी नद्यांवरील ६५ कोल्हापुरी पद्धतीच्या बंधाऱ्यांचा सुधारित प्रशासकीय मान्यतेत समावेश करावा, अशी मागणी करण्यात आली आहे.

डिंभे धरणाच्या वरील बाजूस असलेल्या आंबेगाव तालुक्यातील आदिवासी भागातील शेतीला पाणी उपलब्ध करून देण्यासाठी यापूर्वी मंजूर करण्यात आलेल्या उपसा जलसिंचन योजनांचाही कुकडी प्रकल्पात समावेश करावा, असे पत्रात नमूद करण्यात आले आहे.

याशिवाय आंबेगाव तालुक्यातील लोणी-धामणी परिसरातील शेतीसाठी प्रस्तावित उपसा जलसिंचन योजनेचे सर्वेक्षण तातडीने करावे, डिंभे डाव्या कालव्याच्या दुरुस्तीसाठी आवश्यक निधी उपलब्ध करून द्यावा आणि शिरूर तालुक्यातील पाबळ-केंदूर परिसरातील १२ गावांना शेतीसाठी पाणी उपलब्ध करून द्यावे, अशा मागण्याही करण्यात आल्या आहेत.

'शेतकरी आणि आदिवासींवर अन्याय होईल'

डिंभे-माणिकडोह बोगदा प्रकल्पामुळे आंबेगाव, जुन्नर आणि शिरूर तालुक्यांतील शेतकरी, विशेषतः आदिवासी भागातील शेतकऱ्यांवर अन्याय होण्याची शक्यता असल्याचे वळसे-पाटील यांनी पत्रात म्हटले आहे.

त्यामुळे मंत्रिमंडळाने घेतलेल्या निर्णयाचा पुनर्विचार करून डिंभे-माणिकडोह बोगदा रद्द करावा, अशी मागणी त्यांनी केली आहे. त्याचबरोबर माणिकडोह धरण परिसरातील बुडीत बंधाऱ्यांचाही कुकडी प्रकल्पाच्या सुधारित प्रशासकीय मान्यतेत समावेश करावा, अशी मागणी त्यांनी पुन्हा केली आहे.

कुकडी प्रकल्पाच्या माध्यमातून संबंधित तालुक्यांतील शेतीला पाणी देण्याचा मूळ उद्देश कायम ठेवून स्थानिक शेतकरी आणि आदिवासी भागाच्या पाणीहक्कांना प्राधान्य द्यावे, अशी भूमिका वळसे-पाटील यांनी या पत्रातून मांडली आहे.

निसर्गाचा इशारा आणि मानवी मर्यादा

२६ ऑगस्ट २०२६ रोजी सकाळी नेपाळच्या रसुवा जिल्ह्यात, नेपाळ-तिबेट सीमेवरील भोटेकोशी नदीच्या खोऱ्यात अचानक प्रचंड वेगाने पाणी, बर्फ, दगड आणि चिखलाचा लोंढा आला. काही मिनिटांतच नदीचे स्वरूप बदलले आणि टिमुरे, रसुवागढी, स्याब्रुबेसी यांसारख्या भागांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर विध्वंस झाला. चीनच्या तिबेट भागातील गीरोंग पोर्ट परिसरालाही मोठा फटका बसला.

उपलब्ध उपग्रह निरीक्षणे आणि वैज्ञानिक विश्लेषणानुसार लांगटांग लीरुंग पर्वत परिसरातील हिमनदीचा (glacier) चा मोठा भाग कोसळला. त्यातून बर्फाचा प्रचंड एव्हलांच avalanche खाली आला. आणि त्याने नदीप्रणालीत मोठ्या प्रमाणावर पाणी व गाळ मिसळले गेले. परिणामी अतिवेगाने वाहणारा डेब्रिज फ्लो (debris flow) आणि फ्लॅश फ्लड (flash flood) निर्माण झाला.

घटनेचा मुख्य परिणाम रसुवा जिल्ह्यातील भोटेकोशी खोऱ्यात झाला. याच भागाचे आणखी एक महत्त्वाचे वैशिष्ट्य म्हणजे तो पर्यटन आणि ट्रेकिंग साठीही महत्त्वाचा आहे. स्याब्रुबेसी हे लांगटांग व्हॅली ट्रेक साठी प्रमुख प्रवेशद्वार आहे. त्याच सोबत याच भागातून कैलास मान सरोवर यात्रेसाठी यात्रेकरू मोठ्या संख्येने जातात. घटना घडली तेव्हा सर्वात जास्त फटका हा कैलास यात्रेला जाणाऱ्या पर्यटकांना बसला.

सुरुवातीच्या नेपाळी अधिकृत/आपत्कालीन अहवालांमध्ये ग्लोफ (Glacial Lake Outburst Flood - GLOF). म्हणजेच हिमनदीवरील तळे फुटून पूर आला अशी शक्यता वर्तवली गेली होती.मात्र ताज्या वैज्ञानिक विश्लेषणात हिमनदीवरील बर्फाचा मोठा कडा कोसळणे (ice-rock collapse) आणि त्यानंतरचा डेब्रिज फ्लो (debris flow) हा अधिक महत्त्वाचा दिसत आहे.या घटनेला एका शब्दात फ्लॅश फ्लड असे नाव देणे थोडे चुकीचे ठरेल, कारण येथे अनेक नैसर्गिक प्रक्रिया एकामागोमाग घडल्या. आणि यामुळेच घटनेनंतर तत्काळ हालचाल करणे यंत्रणांना शक्य झाले नाही. साधारणपणे फ्लॅश फ्लड येण्यापूर्वी नदीचे पाणी गढूळ दिसणे. त्या भागात मोठ्या प्रमाणावर पाऊस पडणे अशी पूर्वसूचना देणारी लक्षणे दिसतात. त्यामुळे वेळीच सावध होत,थोड्या फार प्रमाणात जीवितहानी टाळता येते पण ही घटना थोडी वेगळी ठरली.या ठिकाणी मात्र अशी कोणतीही लक्षणे न दिसता क्षणार्धात मोठा लोंढा खाली आला. जेथे मोठा एव्हलांच झाला तेथून चीन नेपाळ सीमेवरील तिमुरे येथील इमीग्रेशन केंद्र अंदाजे २० किमी अंतरावर आहे. हा मोठा एव्हलांच थेट नदी पात्राच्या वर झाला त्याचा सर्व राडारोडा हा थेट तीव्र उतार असलेल्या नदीपात्रात मिसळला गेला. एरवी गिर्यारोहण मोहिमेत असे एव्हलांच झालेले बघितले आहेत नुकतीच ब्रॉड पिक येथे झालेली घटना आपल्या माहिती असेलच. पण साधारणपणे बेस कॅम्प वर येईपर्यंत असे एव्हलांच शांत होतात कारण त्यांच्या वाटेत असणारे अडथळे किंवा बेस कॅम्पवर असणारी सपाट जागा आणि सौम्य होत असलेला उतार. या घटनेत जेथून एव्हलांच झाला तेथून खाली आलेल्या ढिगाऱ्या ला कोणताही अडथळा नव्हता. होता तो ,फक्त तीव्र उतार असलेले आणि अतिशय अरुंद असलेले नदीचे पात्र. त्याच्यामुळे त्याचा आघात इतका प्रचंड झाला की सर्वात जवळ असणारी इमीग्रेशन सेंटर ची मोठी इमारत क्षणार्धात उध्वस्त झाली .

सध्याच्या पुराव्यांनुसार साखळी साधारण अशी होती:

glacier collapse ’ ice/rock avalanche ’ debris flow ’ flash flood अशी साखळी असलेली घटना दिसते. म्हणून या घटनेचे वैज्ञानिक वर्णन हिम नदीवरील बर्फाचा मोठा कडा कोसळून तयार झालेला पाणी दगड गाळ मिश्रित पूर (**glacier-collapse-triggered debris flow and flash flood**) असे करता येईल.

ही आपत्ती एवढी विध्वंसक का ठरली?

याचे एक महत्त्वाचे कारण म्हणजे

भौगोलिक रचना.

या घटनेत जो बर्फाचा कडा कोसळला तो साधारणपणे ५२०० मी उंचीवर. तेथे अत्यंत तीव्र उतार आहे आणि तिमुरे जवळ जेथे चिनी इमीग्रेशन ची मोठी बिल्डिंग आहे तेथील उंची आहे १८०० मी. म्हणजे ३४०० मी चां तीव्र उतार आणि अंतर आहे अंदाजे वीस किमी म्हणजे . वीस किमी मध्ये तब्बल ३४०० मी उंचीचा फरक.(महाराष्ट्रातील सर्वोच शिखर कळसुबाई ची उंची आहे १६४६ मी)

जेव्हा हजारो किंवा लाखो घनमीटर बर्फ, पाणी आणि खडक अचानक खाली येतात, तेव्हा ती फक्त ''पाण्याची लाट'' राहत नाही. ती पाणी + चिखल + दगड + बर्फ यांचे अत्यंत घन मिश्रण बनते.

अशा डेब्रिज फ्लो (**debA°is flow**) ची घनता (**density**)साध्या पाण्यापेक्षा खूप जास्त असू शकते

म्हणूनच पक्क्या बांधलेल्या सात ते आठ मजल्याच्या इमारती मोठे पूल, हे ह्या डेब्रिज चा आघात झाल्या झाल्या उध्वस्त झाल्याचे व्हिडिओ च्या माध्यमातून दिसतात.

या घटनेतील डेब्रिज फ्लो (**debA°is flow**) चा वेग जवळपास १८० किमी प्रति तास, पर्यंत पोहोचला असण्याचा अंदाज आहे. (पुण्यात पूर आल्यानंतर जे पुराचे पाणी वाहताना दिसते त्याचा वेग हा अंदाजे ३० ते ४० किमी प्रतितास इतका असतो.)

या घटनेमध्ये भौतिक शास्त्रातील गतिज ऊर्जेचा नियम अतिशय महत्वाचा ठरतो.

KE = टर्ींऑ इथे **m** म्हणजे वस्तुमान जे वर उल्लेख केलेले घन मिश्रण आहे आणि **v** म्हणजे वेग जो त्या भागातील तीव्र उतारा मुळे वाढला. आणि ह्यामुळे तीव्र स्वरूपाचा आघात निर्माण झाला आणि वाटेत येणाऱ्या प्रत्येक बाबीं चा ह्या डेब्रिज ने विध्वंस केला.

गेल्या दहा वर्षांत अशा घटना कुठे घडल्या?

हिमालयात गेल्या दशकात ग्लेशियर (**glacier**) मुळे पूर आल्याच्या अनेक गंभीर घटना घडल्या आहेत. पण ह्या घटना मुख्यत्वे (**GLOF**) ग्लोफ म्हणजेच हिमनदीवर असलेले तळे फुटून आलेला पूर या स्वरूपातील आहेत.

२०१७ – लंगमले ग्लोफ, नेपाळ

२०२१– चमोली ग्लोफ , उत्तराखंड, भारत

२०२३– दक्षिण लोनाक ग्लोफ , सिक्कीम, भारत

२०२४– थामे ग्लोफ , नेपाळ

२०२५– लिमी व्हॅली, नेपाळ

२०२५– धराली, उत्तराखंड, भारत.

तंत्रज्ञानाने अशा आपत्ती आधी ओळखता येतील का?

हो ' आणि जगात त्याचे प्रयोग आधीच सुरू आहेत.

संपूर्ण आपत्ती ''थांबवणे'' नेहमी शक्य नसते; पण आपत्ती येण्याआधी लोकांना सुरक्षित ठिकाणी हलवणे शक्य आहे.

१. उपग्रहाद्वारे निरीक्षण

उपग्रहाने टिपलेली छायाचित्रे वापरून:

हिमनदी च्या क्षेत्रफळ लक्ष ठेवणे

ग्लेशियर लेक चे वाढते क्षेत्रफळवर लक्ष ठेवणे

मोरेन वरा (भिंती)ची स्थिती वर लक्ष ठेवणे.

नवीन ग्लेशियर लेक कुठे तयार होत आहेत यावर लक्ष ठेवणे

२.भूकंपीय संकेत (Seismic sensors)

भूकंपीय संकेत (**seismic signals**) हे ध्वनिकआणि लवचिक ऊर्जेच्या लाटा असतात.त्यांची उत्पत्ती भूकंप, ज्वालामुखीचा उद्रेक आणि भूस्खलन यांसारख्या नैसर्गिक घटनांमुळे किंवा मानवनिर्मित स्त्रोतांमुळे (जसे की विस्फोट) होते.

भूतकाळातील **GLOF** वरच्या संशोधनात सेसमीक सिग्नल वर लक्ष ठेवून पुराच्या उगम स्थानापासून पासून सुमारे १०० ह्मा अंतरावरूनही पुराचा संकेत मिळू शकतो असे दाखवले गेले आहे.

याचे उत्तम उदाहरण नेपाळ आणि भूतान मध्येच आहे.

Nepal मधील एव्हरेस्ट परिसरात अशी यंत्रणा (**eaA°ly-waA°ning system**) विकसित करण्यात आले आहे. खउखचजृ आणि जपानी सहकार्याने **lake monitoring** आणि **wireless communication** वर आधारित प्रणालीही विकसित करण्यात आली आहे.. भूतान मध्ये राफस्ट्रेंग सो आणि लूगे सो यांसारख्या ग्लेशियर लेक साठी साठी अशी यंत्रणा कार्यरत आहे.

३.गिर्यारोहकांची मदत

हिमालयात हजारो गिर्यारोहक, ट्रेकिंग गाईड , शेर्पा आणि दरवर्षी अशा भागातून जातात जिथे सरकारी व्यवस्था पोहोचत नाहीत. विशेषतः या घटनेत जे हँगिंग ग्लेशियर कोसळले अशी ग्लेशियर ची ओळख पटवणे आणि त्याबद्दल ची माहिती संबंधित यंत्रणांना देणे हे काम गिर्यारोहक जरूर करू शकतात.

गिर्यारोहकांकडून पुढील माहिती मिळू शकते:

१. ग्लेशियर चे नियमित फोटो

२. नवीन ग्लेशियर लेक (**glacial lake**) बद्दल माहिती

३. नदीतील बदल

४. अतिउंचीवरील हँगिंग ग्लेशियर ची स्थिती.

४.हिमालयची आंतरराष्ट्रीय पूर्वसूचना प्रणाली

(**" " Himalayan Transboundary Early Warning Network""**)

उभारणे आवश्यक आहे.

त्यात:चीन+ नेपाळ+ भारत+ भूतान+ पाकिस्तान

यांनी एकमेकांशी रिअल-टाइम डेटा शेअरिंग (**real-time data share**)करावा.

नेपाळमधील २६ ऑगस्ट २०२६ ची घटना आपल्याला केवळ एका भागापुरती मर्यादित नाही. ती हिमालय बदलत असल्याची गंभीर सूचना आहे.

हिमनद्या वितळत आहेत, काही ठिकाणी नवीन ग्लेशियर लेक **glacial lakes** तयार होत आहेत, पर्वतांचे उतार अस्थिर होत आहेत आणि त्याच वेळी आपण त्याच खोऱ्यांमध्ये रस्ते, पूल, जलविद्युत प्रकल्प, पर्यटन साठी पायाभूत सुविधा उभारत आहोत. तेथील जनतेच्या विकासाठी,राष्ट्रसंरक्षण ते आवश्यक देखील आहे. पण हे करत असताना पर्यावरणाचा समतोल राखणे अवघड होऊन बसले आहे. यामुळे

भविष्यातील उपाय हा फक्त मोठे पूल बांधणे किंवा मजबूत इमारती उभारणे हा नसून ,""**detect ’ predict ’ warn ’ evacuate**"" असा असायला हवा.

कारण हिमालयातील आपत्ती आपण थांबवू शकणार नाही. पण त्या आपत्तीमुळे होणारे मृत्यू आपण मोठ्या प्रमाणावर कमी करू शकतो.

सारांश वृत्त

४ लेकरांसह २ मैत्रिणी बेपत्ता, नवऱ्यांनी केला लग्नाचा दावा; चॅटमध्ये एकमेकींना म्हणायच्या 'बाबू-सोना'

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
हरियाणा : वृत्तसंस्था

हरियाणाच्या पलवल आणि गुरुग्रामशी संबंधित धक्कादायक घटना समोर आली आहे. बालपणीच्या दोन मैत्रिणी आपल्या पतींना आणि कुटुंबाला सोडून चार मुलांसह बेपत्ता झाल्या आहेत. दोन्ही महिलांच्या पतींचा असा दावा आहे की, त्यांच्या पत्नींमध्ये गेल्या दीड वर्षापासून प्रेमसंबंध होते आणि आता त्यांनी लग्न केलं आहे.

पलवल येथील रहिवासी सन्नी याने दिलेल्या माहितीनुसार, २०२० मध्ये वल्लभगढ येथील रहिवासी मंजू हिच्याशी त्याचं लग्न झालं होतं. या दोघांना दोन मुलं आहेत. २१ ऑगस्ट रोजी मंजू दोन्ही मुलांना सोबत घेऊन घरातून निघून गेली. घरातून चार लाखांचे सोन्याचे दागिनेही गायब झाल्याचा आरोप सन्नीने केला आहे. मंजूचा शोध घेत असताना सन्नीला तिची मैत्रीण रिना सुद्धा घरातून गायब झाल्याची माहिती मिळाली. रिनाचं लग्न २०२० मध्ये गुरुग्रामच्या पटौदी भागातील रहिवासी वेदपाल याच्याशी झालं होतं. त्यांनाही दोन मुलं आहेत. रिना जवळपास पाच लाख रुपयांचे दागिने आणि काही रोकड सोबत घेऊन गेल्याचा आरोप वेदपालने केला आहे. सन्नीचा दावा आहे की, मंजू आणि रिना या बालपणीच्या मैत्रिणी आहेत आणि दोघींनी बारावीपर्यंत एकत्र शिक्षण घेतलं आहे. गेल्या दीड वर्षापासून दोघी फोनवर तासन् तास बोलायच्या. कुटुंबातील लोक याला सामान्य मैत्री मानत राहिले. दोघी मुलांसह एकाच वेळी घरातून निघून गेल्यानंतर समोर आलेल्या मोबाईल चॅटमुळे पतींना त्यांच्या नातेसंबंधावर संशय आला. चॅटमध्ये एकमेकींना म्हणायच्या 'बाबू-सोना' चॅटमध्ये दोघी एकमेकींना 'माय वाइफ', 'माय लव्ह' आणि 'बाबू-सोना' असं म्हणायच्या. एका चॅटमध्ये मंजूने रिनाला वाढदिवसाच्या शुभेच्छा देताना प्रेमाच्या गोष्टीही लिहिल्या होत्या. याच संभाषणाच्या आधारे दोन्ही पती त्यांच्यात प्रेमसंबंध असल्याचा दावा करत आहेत.

लडाखचा संयम संपतोय; दिल्लीतील चर्चेने यावेळी ठोस निर्णय होणार का?

लेह-कर्गिलचे प्रतिनिधी पुन्हा केंद्रासमोर; सहावी अनुसूची, जमीन, रोजगार, संस्कृती आणि पर्यावरणाच्या संरक्षणाचा मुद्दा निर्णायक

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
गुवाहाटी/ वृत्तसंस्था

लडाखमधील नागरिकांच्या मागण्यांवर केंद्र सरकार आणि स्थानिक नागरी समाज संघटनांमध्ये बुधवारी, ९ सप्टेंबर रोजी नवी दिल्लीमध्ये पुन्हा चर्चा होत आहे. लेह अॅपेक्स बॉडी (डअइ) आणि कारगिल डेमोक्रॅटिक अलायन्स (घृअ) या दोन प्रमुख संघटनांचे प्रतिनिधी दिल्लीमध्ये दाखल झाले आहेत. केंद्राच्या गृह मंत्रालयाच्या उच्चाधिकार समितीसोबत दुपारी सुमारे ४ वाजता ही बैठक होणार आहे.

या चर्चेकडे केवळ आणखी एक बैठक म्हणून पाहणे धोकादायक ठरेल. कारण लडाखमधील असंतोषाचा केंद्रबिंदू आता विकास झाला की नाही एवढाच राहिलेला नाही; तर विकासाच्या प्रक्रियेत स्थानिक लोकांची जमीन, रोजगार, संस्कृती, पर्यावरण आणि राजकीय प्रतिनिधित्व सुरक्षित राहणार की नाही, हा मूलभूत प्रश्न बनला आहे.

डअइ आणि घृअकडून लडाखला भारतीय संविधानाच्या सहाव्या अनुसूचीत समाविष्ट करण्याची मागणी सातत्याने केली जात आहे. त्यामागे स्थानिक जमीन आणि संसाधनांवर संरक्षण, स्थानिकांना रोजगाराच्या संधी, सांस्कृतिक ओळखीचे जतन आणि पर्यावरणीय संवेदनशीलतेचे रक्षण हा प्रमुख उद्देश आहे. या मागण्यांसोबत लडाखला राज्याचा दर्जा, स्वतंत्र लोकसेवा आयोग आणि स्थानिकांसाठी रोजगाराचे संरक्षण यांसारखे मुद्देही दीर्घकाळ चर्चेत आहेत.

केंद्र आणि लडाखच्या प्रतिनिधींमध्ये यापूर्वीही अनेक फेऱ्यांच्या चर्चा झाल्या आहेत. त्यामुळे आता खरी कसोटी चर्चा होते की नाही याची नसून, चर्चेतून प्रत्यक्ष काय निष्पन्न होते याची आहे.

यावेळी वातावरण काहीसे वेगळे आहे. डअइने केंद्रासोबतच्या चर्चेच्या पार्श्वभूमीवर नियोजित निषेध मोर्चे पुढे ढकलले आहेत. याचा अर्थ संवादाला संधी देण्याची तयारी स्थानिक नेतृत्व दाखवत आहे. मात्र त्याचवेळी, ठोस प्रगती झाली नाही तर मोठ्या आंदोलनाचा मार्ग स्वीकारावा लागू शकतो, असा इशाराही देण्यात आला आहे.

केंद्र सरकारसाठीही ही बैठक महत्त्वाची आहे. २०१९ मध्ये जम्मू-काश्मीरच्या पुनर्रचनेनंतर लडाख स्वतंत्र केंद्रशासित प्रदेश झाला; मात्र विधानसभेविना असलेल्या या व्यवस्थेत स्थानिक राजकीय प्रतिनिधित्व आणि निर्णयप्रक्रियेतील सहभागाबाबत प्रश्न कायम आहेत.

नुकतेच लडाखच्या सातही जिल्ह्यांसाठी स्वायत्त हिल डेव्हलपमेंट कौन्सिलची व्यवस्था करण्याच्या दिशेने पाऊल उचलण्यात आले आहे. हा स्थानिक स्वराज्याचा विस्तार असला तरी डअइ आणि घृअ ज्या घटनात्मक संरक्षणाची मागणी करत आहेत, त्याला तो पूर्ण पर्याय ठरेल का, हे अद्याप स्पष्ट नाही.

म्हणून ९ सप्टेंबरची बैठक ही केवळ दिल्लीतील आणखी एक प्रशासकीय बैठक नाही. केंद्राने आश्वासनांच्या पलीकडे जाऊन कालबद्ध आणि कायदेशीरदृष्ट्या स्पष्ट प्रस्ताव मांडला, तर संवादाचा विश्वास पुन्हा निर्माण होऊ शकतो. अन्यथा लडाखचा संयम पुन्हा रस्त्यावर उतरण्याची शक्यता वाढेल. लडाखचा प्रश्न आता केवळ एका दुर्गम प्रदेशाच्या मागण्यांचा राहिलेला नाही. तो संघराज्य व्यवस्था, स्थानिक लोकशाही, पर्यावरणीय संरक्षण आणि संविधानिक हक्क यांची केंद्र सरकार किती गांभीर्याने दखल घेते, याची परीक्षा बनला आहे.

भरती परीक्षा सुधारणांसाठी उच्चस्तरीय टास्क फोर्सचा राज्यव्यापी संवाद

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
मुंबई । प्रतिनिधी

राज्यातील भरती परीक्षा अधिक सुरक्षित, पारदर्शक, विश्वासार्ह व उमेदवाराभिमुख करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने ४ सप्टेंबर २०२६ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये उच्चस्तरीय टास्क फोर्स गठीत केला आहे. राज्यातील भरती परीक्षा पद्धतीचा सर्वंकष अभ्यास करून आवश्यक सुधारणा सुचविण्यासाठी टास्क फोर्स राज्यातील सर्व सहा विभागांना प्रत्यक्ष भेट देणार आहे.

या भेटीदरम्यान विद्यार्थी, स्पर्धा परीक्षा उमेदवार, पालक, शिक्षक, शैक्षणिक संस्था तसेच अन्य संबंधित हितधारकांशी थेट संवाद साधून त्यांच्या सूचना, अडचणी व अभिप्राय जाणून घेतले जाणार आहेत.

टास्क फोर्सच्या विभागनिहाय भेटींचे वेळापत्रक

पुणे विभाग : १२ सप्टेंबर २०२६ स्थळ : सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे ई-मेल : **pune-examreformstaskforce maharashtr a.gov.in**

नागपूर विभाग ` १६ सप्टेंबर २०२६ स्थळ : डीपीडीसी हॉल, नियोजन भवन, सदर पोलीस स्टेशनच्या मागे, सिव्हिल लाइन्स, नागपूर ई-मेल : **nagpur-examreformstaskforce maharashtra.gov.in**

अमरावती विभाग ` १७ सप्टेंबर २०२६ स्थळ : अमरावती ई-मेल : **amravati-examreformstaskforce maharashtra.gov.in**

छत्रपती संभाजीनगर विभाग : २१ सप्टेंबर २०२६ स्थळ : स्मार्ट सिटी कार्यालय, आमखास मैदानाजवळ, छत्रपती संभाजीनगर ई-मेल : **csn-examreformstaskforce maharashtra.gov.in**

कोकण विभाग ` २९ सप्टेंबर २०२६ स्थळ : चेतना महाविद्यालय व मुंबई उपनगर जिल्हाधिकारी कार्यालय, मुंबई ई-मेल : **konkan-examreformstaskforce maharashtra.gov.in**

नाशिक विभाग : ३० सप्टेंबर २०२६ स्थळ : जिल्हाधिकारी कार्यालय, नाशिक ई-मेल : **nashik-examreformstaskforce maharashtra.gov.in**

नागरिक व संबंधित हितधारक आपल्या सूचना व अभिप्राय संबंधित विभागाच्या वरील ई-मेल पत्त्यावर पाठवू शकतात.

आयफेल टॉवरवर महिलांना हटवण्याचा वाद; धर्माच्या नावाखाली समानतेशी तडजोड?

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
पॅरिस : : प्रतिनिधी

जगप्रसिद्ध आयफेल टॉवरवरून निर्माण झालेल्या एका वादाने धार्मिक श्रद्धा, महिलांची समानता आणि सार्वजनिक संस्थांची जबाबदारी या तिन्ही मुद्द्यांना एकाच वेळी चर्चेत आणले आहे. हिंदू धार्मिक संघटना इअझडच्या प्रतिनिधी मंडळाच्या भेटीदरम्यान महिला कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या कामाच्या ठिकाणांहून हटवण्यात आल्याच्या आरोपानंतर ७ सप्टेंबरला आयफेल टॉवरचे कर्मचारी संपावर गेले आणि स्मारक काही काळ बंद ठेवावे लागले. या प्रकरणाची पॅरिस प्रशासनाने चौकशी सुरू केली आहे.

सुमारे १०० जणांच्या इअझड प्रतिनिधी मंडळाने आयफेल टॉवरला खासगी भेट दिली होती. कर्मचारी संघटनांच्या आरोपानुसार, महिला कर्मचाऱ्यांना काही ठिकाणांहून बाजूला होण्यास सांगण्यात आले, जेणेकरून प्रतिनिधी मंडळातील पुरुष सदस्यांशी त्यांचा संपर्क होऊ नये. हा आरोप खरा असल्यास प्रश्न केवळ एका धार्मिक कार्यक्रमाच्या व्यवस्थापनाचा राहत नाही; एखाद्या धार्मिक किंवा सांस्कृतिक गटाच्या अपेक्षांनुसार सार्वजनिक ठिकाणी काम करणाऱ्या महिलांना त्यांच्या भूमिकेतून बाजूला करण्याचा अधिकार व्यवस्थापनाला असू शकतो का? हा मूलभूत प्रश्न निर्माण होतो.

मात्र, इअझडने महिला कर्मचाऱ्यांशी संवाद मर्यादित ठेवण्याची मागणी केल्याचा आरोप स्पष्टपणे नाकारला आहे. संस्थेने या घटनेमुळे झालेल्या त्रासाबद्दल खेद व्यक्त करताना, कोणालाही आयफेल टॉवरमध्ये प्रवेश करण्यापासून रोखण्यात आले नसल्याचे म्हटले आहे. त्यामुळे अंतिम निष्कर्षापूर्वी अधिकृत चौकशीचा निष्कर्ष महत्त्वाचा ठरणार आहे.

दरम्यान, आयफेल टॉवरच्या व्यवस्थापनावरही गंभीर प्रश्न उपस्थित झाले आहेत. व्यवस्थापनाने अशा अटी मान्य केल्या असतील, तर समानतेच्या तत्त्वांशी विसंगत व्यवस्था स्वीकारलीच कशी? आणि जर गैरसमज झाला असेल, तर तो निर्माण होईपर्यंत परिस्थिती का पोहोचली? धर्माचा सन्मान आवश्यक आहे; पण सार्वजनिक संस्थांमध्ये महिला-पुरुष समानता आणि कर्मचाऱ्यांचा सन्मानही तितकाच मूलभूत आहे. श्रद्धा आणि अधिकार यांच्यात संघर्ष निर्माण झाला, तर दोन्ही बाजूंचे म्हणणे ऐकून पारदर्शक चौकशी होणे हीच योग्य दिशा ठरेल.

रस्ते वादाच्या तपासासाठी पत्रकाराचा डिजिटल ठसा का हवा? सर्वोच्च न्यायालयाचा उत्तर प्रदेश पोलिसांना सवाल

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
नवी दिल्ली : प्रतिनिधी

स्वतंत्र पत्रकार अभिषेक उपाध्याय यांच्या समाजमाध्यम खात्याशी संबंधित डिजिटल माहिती मिळवण्याचा प्रयत्न केल्याप्रकरणी सर्वोच्च न्यायालयाने उत्तर प्रदेश पोलिसांना थेट सवाल केला आहे. रस्त्यावरील वादाच्या प्रकरणात आरोपीचा डिजिटल ठसा का आवश्यक आहे? असा प्रश्न सरन्यायाधीश सूर्यकांत यांच्या अध्यक्षतेखालील तीन सदस्यीय खंडपीठाने उपस्थित केला.

उपाध्याय यांच्याविरोधात गाझियाबादमध्ये रस्त्यावरील वादाच्या प्रकरणी गुन्हा दाखल आहे. याच तपासाच्या संदर्भात उत्तर प्रदेश पोलिसांनी समाजमाध्यम मंच 'एक्स'कडे त्यांच्या खात्याशी संबंधित माहिती मागितल्याचे प्रकरण सर्वोच्च न्यायालयासमोर आले आहे. न्यायालयाने गाझियाबादच्या पोलीस आयुक्तांना प्रतिज्ञापत्र दाखल करून 'एक्स'कडून नेमकी कोणती माहिती मागवण्यात आली आणि ती या गुन्ह्याच्या तपासासाठी का आवश्यक आहे, याचे स्पष्टीकरण देण्याचे निर्दे श दिले आहेत.

या प्रकरणाचे गांभीर्य अधिक वाढते, कारण उपाध्याय यांनी अयोध्येतील राम मंदिराच्या देणग्यांच्या कथित गैरव्यवहाराबाबत वृत्तांकन केले होते. त्यांच्या म्हणण्यानुसार, डिजिटल माहिती मिळवण्याच्या प्रयत्नामुळे त्यांच्या पत्रकारितेच्या कामाशी संबंधित गोपनीय संपर्क आणि माहिती देणाऱ्या व्यक्तींची ओळख उघड होण्याचा धोका निर्माण होऊ शकतो.

सर्वोच्च न्यायालयानेही डिजिटल गोपनीयतेचा मुद्दा गंभीरपणे अधोरेखित केला आहे. तपासाच्या नावाखाली एखाद्या व्यक्तीचा व्यापक डिजिटल ठसा मागवला जात असेल, तर त्याचा तपासाशी नेमका संबंध काय, याचे स्पष्ट कारण असणे आवश्यक आहे. अन्यथा तपास यंत्रणेला मिळालेली माहिती केवळ संबंधित गुन्ह्यापुरती न राहता व्यक्तीच्या संपर्कांचे, हालचालींचे आणि वैयक्तिक आयुष्याचे चित्र उभे करू शकते.

आता पोलिसांच्या प्रतिज्ञापत्रातून या माहितीची नेमकी गरज काय होती, हे स्पष्ट होणार आहे. गुन्ह्याचा तपास करणे हा पोलिसांचा अधिकार आहे; पण त्या अधिकाराच्या नावाखाली नागरिकाच्या डिजिटल आयुष्यात किती दूरपर्यंत प्रवेश करता येईल, याची घटनात्मक मर्यादा कुठे आहे? हा प्रश्न या प्रकरणामुळे पुन्हा ऐरणीवर आला आहे.

विशेषतः पत्रकारांच्या बाबतीत हा प्रश्न अधिक संवेदनशील ठरतो. कारण डिजिटल माहितीच्या माध्यमातून त्यांच्या स्रोतांची गोपनीयता धोक्यात आली, तर त्याचा परिणाम केवळ एका पत्रकारावर नाही, तर स्वतंत्र पत्रकारिता आणि माहिती देणाऱ्या नागरिकांच्या विश्वासावरही होऊ शकतो.

शक्तीपीठ महामार्गास कडाडून विरोध; मालेगावात शेतकऱ्यांचा असहकार

मोजणीसाठी आलेल्या अधिकाऱ्यांना शेतकऱ्यांचा विरोध; मोजणी न करताच प्रशासनाचे पथक माघारी

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
सोलापूर/बार्शी : : प्रतिनिधी

शक्तीपीठ महामार्गासाठी प्रस्तावित भूसंपादनाच्या पार्श्वभूमीवर बार्शी तालुक्यातील मालेगाव येथे शेतकऱ्यांनी मोजणी प्रक्रियेला तीव्र विरोध करत प्रशासनास असहकाराची भूमिका जाहीर केली. जमिनीच्या मोजणीसाठी आलेल्या अधिकाऱ्यांना शेतकऱ्यांच्या विरोधामुळे मोजणीचे काम न करताच माघारी परतावे लागले. कृष्णराज बारबोले यांच्या नेतृत्वाखाली शेतकरी एकत्र आले होते.

शक्तीपीठ महामार्गासाठी शासनाकडून भूसंपादनाची प्रक्रिया सुरू असून, त्याच अनुषंगाने मालेगाव येथे सोमवारी सकाळी साडेअकराच्या सुमारास संबंधित विभागांचे अधिकारी मोजणीसाठी दाखल झाले. मात्र, अधिकाऱ्यांचे पथक गावात पोहोचताच शेतकऱ्यांनी मोजणी करण्यास स्पष्ट नकार दिला. शेतकऱ्यांनी एकत्र येत आपली भूमिका प्रशासनासमोर मांडली.

शेतकऱ्यांच्या म्हणण्यानुसार, प्रस्तावित महामार्गामुळे बाधित होणाऱ्या जमिनींचे मालक बहुतांश अल्पभूधारक आहेत. उपलब्ध शेतीक्षेत्र मर्यादित असून त्याच जमिनीच्या उत्पन्नावर संबंधित कुटुंबांचा उदरनिर्वाह अवलंबून आहे. अशा परिस्थितीत महामार्गासाठी जमीन गेल्यास उरलेले शेतीक्षेत्र आणखी कमी होऊन कुटुंबांच्या उपजीविकेचा गंभीर प्रश्न निर्माण होण्याची भीती शेतकऱ्यांनी व्यक्त केली.

'आमच्याकडे आधीच कमी जमीन आहे. याच जमिनीवर आमचा प्रपंच आणि कुटुंबाचा उदरनिर्वाह चालतो. उरलेली जमीनही महामार्गासाठी गेल्यास आमच्यासमोर मोठे संकट निर्माण होईल,' अशी भूमिका शेतकऱ्यांनी अधिकाऱ्यांसमोर मांडली. त्यामुळे प्रस्तावित शक्तीपीठ महामार्गासाठी जमीन देण्यास आपण तयार नसल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले.

मोजणीसाठी आलेल्या संबंधित अधिकाऱ्यांनी यावेळी शेतकऱ्यांना लेखी पंचनामा वाचून दाखवला. मोजणीचे काम शेतकऱ्यांच्या विरोधामुळे होऊ शकले नसल्याची नोंद पंचनाम्यात करण्यात आली. शेतकऱ्यांनी शक्तीपीठ महामार्गासाठी जमीन देण्यास विरोध दर्शविल्याचेही यावेळी स्पष्ट झाले. प्रशासनाच्या मोजणी प्रक्रियेला असहकार करण्याची भूमिका शेतकऱ्यांनी कायम ठेवली असून, यापुढेही मोजणीसाठी अधिकारी गावात आल्यास विरोध करण्याचा इशारा शेतकऱ्यांनी दिला.

तसेच, शासनाच्या भूसंपादन व मोजणी प्रक्रियेला असहकार करण्याची भूमिका शेतकऱ्यांनी जाहीर केली. मालेगावप्रमाणेच तालुक्यातील रुईसह इतर गावांमध्ये मोजणीसाठी अधिकारी आले, तरी संबंधित शेतकरी एकजुटीने विरोध करतील, असा इशाराही यावेळी देण्यात आला.

शक्तीपीठ महामार्गाबाबत स्थानिक शेतकऱ्यांच्या विरोधाची प्रशासनाने दखल घ्यावी आणि मोजणीची प्रक्रिया थांबवावी, अशी मागणी शेतकऱ्यांनी केली. महामार्गासाठी प्रस्तावित भूसंपादनामुळे अल्पभूधारक शेतकऱ्यांच्या शेतीवर आणि त्यांच्या उपजीविकेवर परिणाम होण्याची शक्यता असल्याचेही त्यांनी नमूद केले. शेतकऱ्यांचा विरोध आणि असहकाराची भूमिका पाहता मोजणीचे काम पुढे न करता संबंधित अधिकाऱ्यांना माघारी परतावे लागले. त्यामुळे शक्तीपीठ महामार्गाच्या भूसंपादनाच्या मुद्द्यावर बार्शी तालुक्यातील शेतकऱ्यांचा विरोध अधिक तीव्र होत असल्याचे या घटनेतून दिसून आले.

या आंदोलनाचे नेतृत्व कृष्णराज बारबोले यांनी केले. यावेळी राजेश निंबाळकर, बालाजी पैकेकर, भारत देशमुख, शिवशंकर ढवण, प्रथमेश गवळी, अनिरुद्ध माने यांच्यासह परिसरातील शेतकरी उपस्थित होते.

घटस्फोट झाला म्हणून पत्नीचा हक्क संपत नाही!

मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाचा महत्त्वपूर्ण निर्णय; लग्न संपले तरी आर्थिक सुरक्षिततेचा प्रश्न संपत नाही

■ दैनिक राज्य लोकतंत्र
नवी दिल्ली : वृत्तसंस्था

घटस्फोटाचा न्यायालयीन आदेश झाला म्हणजे त्या नात्याशी संबंधित प्रत्येक आर्थिक हक्कही संपतो, असा सरसकट अर्थ काढता येणार नाही. घटस्फोटाचा डिक्री झाल्यानंतरही हिंदू विवाह अधिनियमाच्या कलम २५ अंतर्गत कायमस्वरूपी पोटगी किंवा निर्वाहभत्ता मागता येतो, असा महत्त्वपूर्ण निर्णय मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाने दिला आहे. न्यायमूर्ती रामकुमार चौबे यांच्या खंडपीठाने स्पष्ट केले की, केवळ घटस्फोटाचा आदेश आधीच झाला आहे या कारणावरून पती किंवा पत्नीला कायमस्वरूपी पोटगी मागण्यापासून रोखता येणार नाही.

हे प्रकरण एका पत्नीच्या अपीलातून समोर आले. पतीने हिंदू विवाह अधिनियमांतर्गत दाखल केलेल्या वैवाहिक प्रकरणात न्यायालयाने एकतर्फी म्हणजेच श रिऑिंश घटस्फोटाचा आदेश दिला होता. हा आदेश रद्द करण्यासाठी पत्नीने प्रयत्न केला; मात्र तिचा अर्ज फेटाळण्यात आला. त्यानंतर परिस्थितीत आणखी एक महत्त्वाचा बदल झालापतीने दुसरे लग्न केले होते. त्यामुळे पत्नीने घटस्फोटाच्या आदेशाला आव्हान देण्याऐवजी तिला कायमस्वरूपी पोटगी मिळावी, या मागणीवर भर दिला.

इथेच न्यायालयासमोर मूलभूत प्रश्न उभा राहिलाघटस्फोटाचा आदेश झाल्यानंतरही पत्नीला कलम २५ अंतर्गत आर्थिक मदत मागता येईल का?

हिंदू विवाह अधिनियमाच्या कलम २५(१) मध्ये न्यायालयाला कायमस्वरूपी पोटगी आणि निर्वाहभत्ता देण्याचा अधिकार दिला आहे. विशेष म्हणजे या तरतुदीत रपू वशलअॅशश देताना किंवा रीं रपू ïळाश ïीलीशर्ीशिपीं ïहशअॅशीं, म्हणजेच डिक्रीनंतरही, अशी मदत देण्याची तरतूद आहे. त्यामुळे घटस्फोटाचा आदेश झाला म्हणून कलम २५चा मार्ग बंद होत नाही.

न्यायालयाने हेही अधोरेखित केले की या तरतुदीचा उद्देश संबंधित पती किंवा पत्नीच्या हिताचे संरक्षण करणे आहे. त्यामुळे पोटगीच्या मागणीसाठी प्रत्येक परिस्थितीत स्वतंत्र औपचारिक अर्ज सुरुवातीपासूनच दाखल केलेला असणे आवश्यक आहे, असा अत्यंत तांत्रिक अर्थ लावणे योग्य ठरणार नाही.

या प्रकरणात पतीच्या बाजूने असा युक्तिवाद करण्यात आला की मुलीला काही मालमत्ता देण्यात आली असून पत्नीला फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम १२५ अंतर्गत दरमहा ५,००० दिले जात आहेत. मात्र या बाबी अस्तित्वात असल्या तरी हिंदू विवाह अधिनियमाच्या कलम २५ अंतर्गत कायमस्वरूपी पोटगीचा स्वतंत्र दावा विचारात घेण्यास कायदेशीर अडथळा निर्माण होत नाही.

महत्त्वाचे म्हणजे न्यायालयाने पत्नीला थेट ठराविक रक्कम मंजूर केलेली नाही. उलट, तिला संबंधित वैवाहिक न्यायालयासमोर कलम २५ अंतर्गत अर्ज करण्याची मुभा दिली आहे. त्या अर्जावर न्यायालयाने कायद्यानुसार आणि संबंधित परिस्थितीचा विचार करून निर्णय घ्यायचा आहे. याचा अर्थ घटस्फोटानंतर प्रत्येक पत्नीला आपोआप कायमस्वरूपी पोटगी मिळेल, असा हा निर्णय नाही. पोटगीची रक्कम, पात्रता आणि इतर अटी ठरवताना संबंधित पक्षांची आर्थिक परिस्थिती आणि कलम २५मध्ये नमूद केलेले घटक न्यायालयाला विचारात घ्यावे लागतील. या निर्णयाचा व्यापक संदेश मात्र स्पष्ट आहेविवाह संपला म्हणून आर्थिक असुरक्षिततेकडे दुर्लक्ष करता येणार नाही. घटस्फोट हा वैवाहिक नात्याचा अंत असू शकतो; पण आर्थिक न्यायाचा अंत नाही.

विशेषतः एकतर्फी घटस्फोट, पतीचे पुनर्विवाह आणि पत्नीची आर्थिक परिस्थिती अशा परिस्थितीत कायदा केवळ प्रक्रियेच्या तांत्रिकतेकडे पाहत नाही, तर संबंधित व्यक्तीच्या संरक्षणाचाही विचार करतो.

मध्य प्रदेश उच्च न्यायालयाचा हा निर्णय त्यामुळे केवळ एका पत्नीला पुन्हा न्यायालयीन मार्ग उपलब्ध करून देणारा आदेश नाही; तो घटस्फोटानंतरही आर्थिक न्याय आणि सामाजिक सुरक्षिततेचा प्रश्न जिवंत राहतो, हे अधोरेखित करणारा महत्त्वाचा कायदेशीर संदेश आहे.